

LSV kuritegudes menetlus- ja karistuspraktika

Pärnumaa testprojekt 2018

Kaire Tamm, Anne Kruusement

Sisukord

Sissejuhatus

1. Lühikokkuvõtte menetluse käigust
2. Menetluse alustamine ja lõpetamine
3. Tõkendid ja lähenemiskeeld
4. Kohtus süüdimõistetud isikud ja karistused
5. Karistuse täideviimine kriminaalhoolduses

Kriminaalpoliitika analüüs

Nr 3/2019

www.kriminaalpoliitika.ee

www.just.ee

Eesmärk

Anda ülevaade lähisuhtevägivalla (LSV) kuritegude menetlus- ja karistuspraktikast Pärnu testprojekti näitel. Analüüs käsitleb projekti perioodil (15.12.17-31.03.18) Pärnumaal registreeritud 46 LSV kuriteo menetlemise käiku ja tulemusi. Kuna analüüs hõlmab ühe piirkonna praktikat väikese arvu juhtumite kohta, ei tohiks käsitletud juhtumite põhjal teha üldistusi kogu Eesti praktikale LSV menetlustes.

Järeldused

1. Lähisuhtevägivalla juhtumitega tegelemisel on politseis ja prokuratuuris toimunud edasimineku. Näiteks alustatakse politseisse jõudnud juhtumites enam menetlusi, kohtusse jõuab rohkem LSV toimepanijaid, menetlused viiakse lõpule kiiremini, prokurörid kaaluvad aktiivsemalt lähenemiskeelu vajadust, menetlejatele on pakutud koolitusi ja koostatud juhendeid ohvrite kohtlemise ja kaitse tagamise parandamiseks.

2. Menetlemata jätmise. Ülekaalukas osa LSV infoteadetest ei jõua kriminaalmenetluseni. Menetlejate hinnangul enamasti objektiivsetel põhjustel. Näiteks kui on tegu pereliikmete vahelise olmetüli, lärmaka konflikti või muu vägivalla kahtlusega intsidendiga, millel esmapilgul kuriteo tunnused puuduvad. Politseisse jõudnud LSV infoteadetest (160) oli menetluse alustamise osakaal 29% (46) ja alustatud menetlustest omakorda ligi 35% juhtudel lõpetati menetlus aluse puudumise tõttu.

3. Karistamine. Tuvastatud kahtlustatavatest (44) jõuti karistusotsuseni 18 (41%) isiku suhtes. Kohus karistas isikuid enamasti tingimisi vangistusega allutamise ja käitumiskontrollile koos kahe lisakohustusega – osaleda sotsiaalprogrammis ja mitte tarvitada alkoholi. Kohtu mõistetud mediaanvangistus oli 12 kuud ja -katseaeg 19 kuud, karistused jäid pigem karistumäära alammäära lähedale.

4. Lõpetatud menetlused. Lõpetatud menetlustes (v.a aluse puudumise tõttu lõpetamised) kohaldati enamasti lepitusmenetlust (7 juhul, millest üks menetlus uuendati ja isik mõisteti süüdi). Kõigi alaealise kahtlustatavaga LSV juhtumites (3 juhul) lõpetati menetlus alaealise toimepanija sätte alusel.

5. Lähenemiskeeld. Kuigi lähenemiskeelu kohaldamise vajalikkust kaalutakse rohkem, on selle kohaldamise aktiivsus veel tagasihoidlik (7% juhtudel). On kahetsusväärne, et 2015. aastal loodud võimalust kohaldada lähenemiskeeldu koos elektroonilise valveta ei ole suudetud nelja ja poole aasta jooksul selleks sobivate seadmete puudumise tõttu rakendada.

6. Menetluskiirus. LSV menetlused kestsid keskmiselt ligi 120 päeva ehk neli kuud (mediaan kolm kuud). Viiendik menetlustest kestis vähem kui 10 päeva. Menetluse pikkust mõjutas eeskätt kiirmenetluste suur osakaal. Projekti perioodil alustatud menetlustest jõudsid pooled kohtusse kiirmenetluses (9). Teistes menetlusliikides kestsid kohtusse jõudnud LSV kriminaalasjad keskmiselt seitse ja pool kuud. Lõpetatud menetlustes (v.a KrMS § 199) kestis menetlus keskmiselt ligi neli kuud. Võrreldes Eesti keskmise menetluse kogukestusega kõigis kriminaalasjades (2018. aastal 7,6 kuud), on LSV menetlused lühemad.

7. Prokuratuuri ja kohtu määratud kohustused. Prokuratuur määras kohustused enamasti kõigile isikutele, kelle suhtes menetlus lepitusmenetlusega või alaealise toimepanija sätte alusel lõpetati. Kohus määras kõigile käitumiskontrollile allutatud isikutele (KarS § 74) lisakohustusi. Karistuse saanud isikutest peaaegu iga viiendat karistati tingimisi KarS § 73 alusel, mis on nn kontrollita isiklikul vastutusel põhinev karistuse kandmise viis ehk mille puhul isikule katseajal käitumiskontrolli ja lisakohustusi ei kohaldata.

8. Töö erisihtrühmadega. Puudub läbivalt kõigis menetlusetappides erilähenedamine alaealiste, naiste ja vaimse tervise probleemidega LSV toimepanijate suhtes, kes vajavad erinevaid kohtlemismudeleid.

9. MAPP. Kriminaalhoolduses kasutusel oleva MAPP kasutegur (asutuste koordineeritud koostöö ja infovahetuse mudel suure riskiga kurjategijate puhul) LSV juhtumites võiks olla senisest suurem. MAPP kohtumisi korraldati regulaarselt, ent praktikas seisnes see võrgustikupartnerite vahel pigem möödunud sündmuste kohta info vahetamises ja päevikukanded ei viidanud, et seda kasutatakse aktiivselt juhtumikorralduse planeerimiseks.

10. Sõltuvusprobleemid. Alkoholi liigtarbimine oli üks peamisi tegureid, mis takistas käitumiskontrolli tingimuste täitmist. Kriminaalhoolduse kontroll tingimuste täitmise üle on intensiivne, aga see ei taga sõltuvusprobleemi vähenemist. Tuleb arvestada, et sõltuvusprobleemi tunnistamine ja hooldusalustes motivatsiooni tekitamine on aeganõudev protsess.

Soovitused

1. Menetlemata jätmise vältimiseks on oluline, et politsei järelkontrollide ja riskihindamise abil tuvastab LSV infoteadetest kõik juhtumid, kus on vajalik alustada menetlus ja ohvrid vajavad kiiresti kaitset. Oluline on prokuratuuri järjepidev kontroll, et veenduda menetluse mitteamustamisest aluse puudumises.

2. LSV kuritegude kiireks menetluseks uurimisasutusel ja prokuratuuril tagada, et kannatanute ja kahtlustatavate esimesed ülekuulamised ei toimu mitmeid nädalaid ja kuid peale menetluse alustamist. Selgepiiriliste LSV juhtumite puhul eelistada kiirmenetlust.

3. Ohvri kaitsevajaduste hindamine peab muutuma rutiiniks ja toe pakkumine menetluses proaktiivseks, lähtudes kannatanute kohtlemise parimast praktikast.

3.1. Prokuratuuril tuleb tagada lähenemiskeelu taotlemine kõikidel juhtudel, kus see meede on asjakohane.

3.2. Justiitsministeeriumil luua KrMSi revisjoni eelnõuga võimalus lähenemiskeelu kohaldamiseks esialgse õiguskaitse korras.

3.3. Justiitsministeeriumil piloteerida koos kriminaalhooldusega 2020. aastal lähenemiskeelu elektroonilise valveta rakendamist uute peatselt kasutusele võetavate GPSi aktiivjälgimisseadmetega.

3.4. Täiendavalt analüüsida, milliseid turvameetmeid saaks lisaks lähenemiskeelule kannatanute kaitseks kasutusele võtta. Kaaluda Rootsi eeskujul näiteks politsei poolt turvanuppude rakendamist. Siseministeerium on lisanud kõnealuse analüüsi LSV tegevuskavasse.

3.5. Kaaluda LSVle spetsialiseerunud kohtunike määramist või kohtunike ja kohtujuristide järjepidevat koolitamist LSV teemadel. Justiitsministeeriumil koostöös vanglatega tagada teemakohased koolitused ka kriminaalhooldajatele. Prokuratuuril kaaluda LSV teemadel iga-aastaste ümarlaudade korraldamist. Sarnane praktika on kasutusel alaealiste teemadel.

4. Juhtumites, kus LSV kannatanu menetluse käigus muudab tunnistusi sellisel määral, et tema suhtes algatatakse iseseisev menetlus valeütluste andmise kohta, tuleks prokuratuuril tunnistuse tagasivõtmise motiive põhjalikult kontrollida. Sama tähelepanek kehtib ka lähenemiskeelu taotlusest loobumise kohta. See aitab ennetada olukorda, kus kannatanu muudab ütlusi või loobub lähenemiskeelu taotlemisest kas mõjutamise tulemusena või hirmust vägivaldsete ees.

5. LSV eest karistatute suhtes tuleks käitumiskontrollita tingimisi karistust kohaldada vaid erandjuhtudel. Selleks, et praktikas saaks vajadusel kohaldada LSV eest karistatud isiku suhtes väiksema intensiivsusega käitumiskontrolli, tuleks muuta kriminaalhoolduse standardis ette nähtud jäika tingimust, et kõik perevägivaldas süüdi mõistetud isikud vastavad automaatselt kõrgele kohtlemistasemele või muuta kriminaalhoolduse standardis paindlikumaks kõrgele kohtlemistasemele ettenähtud järelevalvetingimusi.

6. Katsetada Rootsi eeskujul lähenemist, kus vägivalda toimepanijale tutvustatakse programme- ja ravivõimalusi võimalikult varases etapis, näiteks juba siis, kui ta on kahtlustatavana kinni peetud või vahistatud. Kaaluda selleks ohvriabisüsteemi võimalusi, kus lähiajal käivitatakse regulaarselt programme pakkumine ka vägivalda toimepanijatele.

7. LSV eest karistatud isikule liitkaristuse mõistmisel jälgida, et LSV eest süüdi mõistetud isiku uus karistus ei muutuks liitmisel väheintensiivsemaks.

8. Kuna suurel osal vägivalda juhtumites on riskiteguriks alkohol, peaks alkoholist hoidumise kohustus esinema menetluse lõpetamisel ja karistamisel määratavates kohustustes kõikidel juhtudel, kus see on näidustatud. Sõltuvusprobleemidega vägivalda toimepanijate jõustamiseks ja ravi pakkumiseks on vajalik süsteemne koostöö tervishoiuasutustega.

9. Vaimse tervise probleemidega vägivalda toimepanijad vajavad erilahendusi.

9.1. Kaaluda KrMSis eraldi menetluse lõpetamise aluse loomist juhtudeks, kui isik pani teo toime süüdimatus seisundis, kuid psühhiaatrilise sundravi kohaldamine ei ole asjakohane.

9.2. Sõltumata menetluslikust lahendist tuleb leida toimivad lahendused (nõustamise ja ravivõimaluste olemasolu ja suunamisskeem) vaimse tervise probleemidega LSV toimepanijatele, et tagada ohvrite turvalisus. Vägivallakuriteo toimepanijate seas tuleks hakata süsteemselt hindama vaimse tervise probleemide esinemist, näiteks kasutades selleks õigusrikkujate vaimse tervise häire uuringu¹ raames valideeritavaid teste.

10. Koostöös lastekaitsega tuleb leida lahendus, et enesele või teistele ohtlikke alaealisi ja noori ei paigutata kinnipidamisel asutustesse (politsei ja oskonnad ja arestimajad), kus nende erikohtlemiseks tingimused puuduvad. Alaealise poolt pereliikme vastu toime pandud vägivalda juhtumid erinevad nn klassikalisest perevägivaldast ja eeldavad alaealiste erikohtlemise põhiseid lahendusi. Integreerida kõnealune temaatika ka alaealiste õigusrikkujate teemalisse koolitusprogrammi, mis koostatakse Norra programmi raames.

11. Tagada, et praktikas viiakse MAPPA¹ ellu proaktiivse ja intensiivse juhtumikorraldusliku mudelina vastavalt MAPPA mudeli eesmärkidele ning koolitada selleks ka võrgustiku teisi liikmeid.

¹ Sööt, M.-L., Iverson, K., Haring, L. (2019). Õigusrikkujate vaimse tervise häire uuring. *Avaldamata*

Sissejuhatus

2017. aasta lõpus alustati Pärnumaal testprojekti, mille eesmärk oli katsetada erinevaid lähenemisi lähisuhtevägivalla (LSV) ohvrite kaitseks. Projekti olid kaasatud Pärnu linnavalitsus, Lääne politseiprefektuur, Lääne ringkonnaprokuratuur, Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi Lääne piirkond ja lastekaitse Lääne üksus, Tallinna vangla kriminaalhooldusosakond ning siseministeerium, sotsiaalministeerium ja justiitsministeerium. Projekt viidi läbi perioodil 15.12.17–31.03.18.

Käesoleva analüüsi eesmärk on anda ülevaade LSV projekti perioodil Pärnumaal registreeritud **LSV kuritegude menetlus- ja karistuspraktikast**. Keskenduti järgmistele küsimustele:

- kui palju menetlusi alustati, lõpetati ja kohtusse jõudis;
- milliste kohustustega lõpetas prokuratuur menetlusi ja milliseid karistusi määras kohus;
- kui palju kohaldati LSV kuritegudes kahtlustatavate suhtes vahistamist ja lähenemiskeeldu ning milliste tingimustega;
- kuidas toimus töö käitumiskontrollile allutatud isikutega kriminaalhoolduses;
- milline oli menetluse kiirus.

Analüüs käsitleb projekti perioodil registreeritud kõikide LSV kuritegude (46) menetlemise käiku, nende eest määratud karistusi ja karistuste täitmist 30.04.19 seisuga. Karistuste täitmist analüüsiti täpsemalt käitumiskontrollile allutatud süüdimõistetute puhul, kelle käitumiskontrolli periood oli 30.04.19 seisuga kestnud vähemalt ühe kuu.

Analüüsis kasutati andmeid prokuratuuri infosüsteemist (menetluse lõpetamise määrused, vahistamise ja lähenemiskeeldu taotlused, ülekuulamiste protokollid), kohtute infosüsteemist (kohtuotsused, kohtumäärused vahistamiste, lähenemiskeeldude ja erakorraliste ettekannete kohta) ja kriminaalhooldusregistrist (kriminaalhoolduse raames tehtud kanded päevikusse). Menetluskiiruse analüüs tugineb E-toimiku päringuandmetele. Taustinfona kasutati LSV projekti perioodil politsei täidetud LSV infolehti, mida täiendati vastavalt registri andmetele, ja projekti juhtrühma arutelusid. Analüüsis näidetena toodud juhtumite kirjeldused on isikustamata ja lühendatud, et tagada LSV poolte konfidentsiaalsus.

Analüüs käsitleb ühe piirkonna lühikese aja jooksul registreeritud suhteliselt väikese arvu kuritegude menetlemise käiku. Seepärast tuleb olla ettevaatlik järelduste üldistamisel kogu Lääne piirkonna LSV menetlustele, samuti kogu Eestile, sest varasemad analüüsid on viidanud praktika ebaühtlusele piirkonniti.

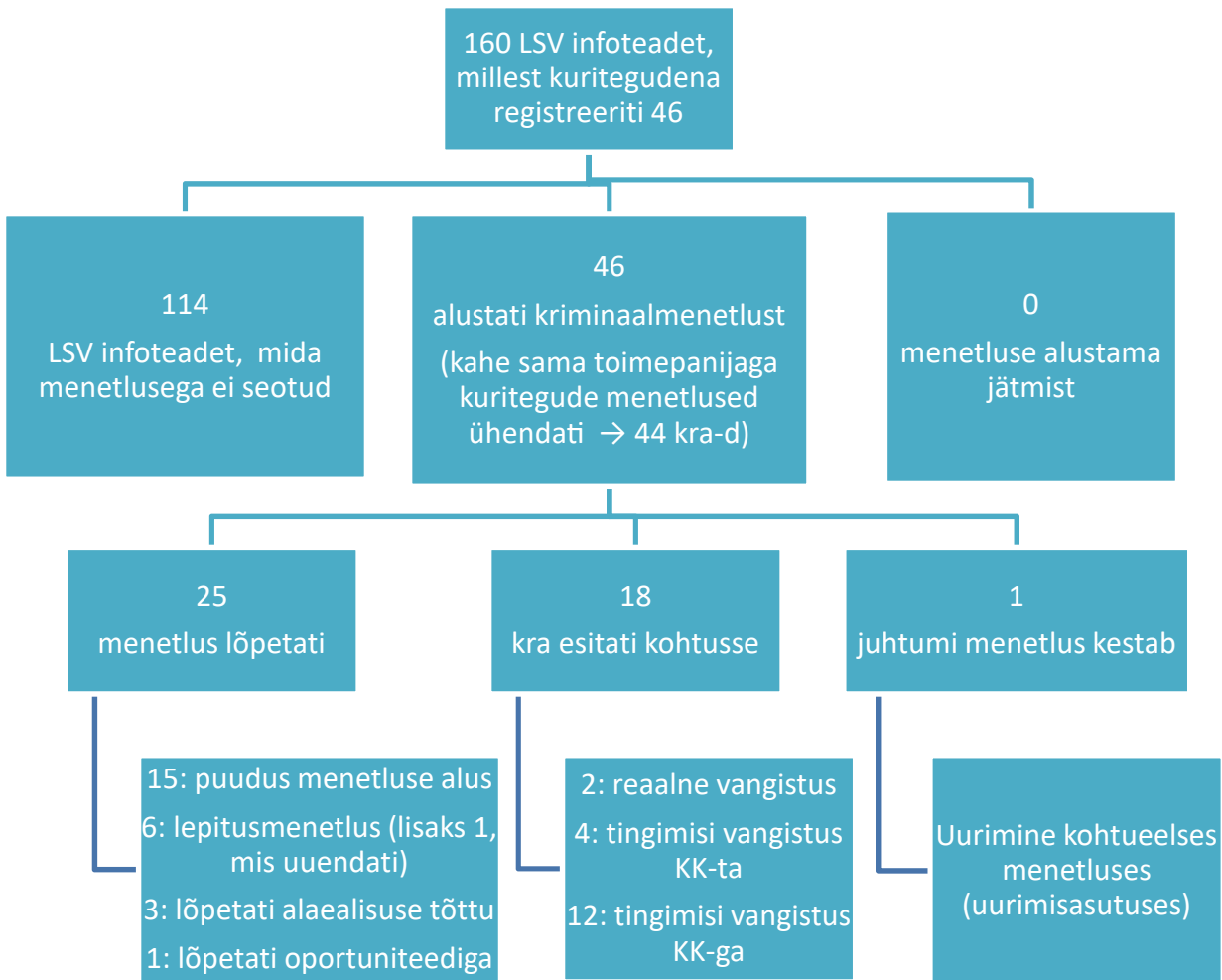
Kokkuvõtte koostasid kriminaalpoliitika osakonna nõunikud Kaire Tamm ja Anne Kruusement. Politsei, kohaliku omavalitsuse sotsiaal- ja lastekaitsetöötajate, ohvriabi ja naiste tugikeskuste tegevusi projektis analüüsisid vastavalt sotsiaalministeerium koos sotsiaalkindlustusametiga ja siseministeerium koos PPAga ning nende analüüsi tulemused kajastuvad eraldi kokkuvõttes².

² Siseministeerium ja sotsiaalministeerium, 2019. Pärnumaa lähisuhtevägivalla juhtumitesse sekkumise analüüs. LSV projekti kokkuvõte. *Avaldamata*

1. Lühülevaade LSV kuritegudest ja nende menetlemise käigust

Tabel 1. Pilootprojekti perioodil Pärnumaal registreeritud LSV kuritegude kirjeldus

Valik näitajaid	Kuritegudena registreeritud LSV juhtumite kirjeldus
Kuriteost teatamine	<p>Enamikul juhtudel andis kuritegudena registreeritud juhtumitest politseile teada kannatanu telefoni teel intsidendi ajal või vahetult peale intsidenti.</p> <p>Üksikutel juhtudel andis politseile vägivallast teada vägivalla tunnistaja, nt laps või juhuslik pealtnägija või ohvri lähedane (ema, vend, sõber). Ühel juhul tuli kannatanu kuriteoteadet esitada politseijaoskonda järgmisel päeval. Spetsialistidelt (nt KOVist, tervishoiuasutusest) politseisse kuriteo kohta teateid ei esitatud.</p>
LSV liik ja korduvus	<p>Enamikul juhtudel seisnes vägivald käte ja jalgadega kannatanu peksmises ja löömis.</p> <p>Võttes aluseks raskeima kuriteo, kahtlustati 90% vägivallatsejaid kehalises väärkohtlemises (KarS § 121 lg 2 p 2), kolme isikut ähvardamises (KarS § 120), kahte isikut raske tervisekahjustuse tekitamises (KarS § 118) ja ühte vägistamises (KarS § 141).</p> <p>40 vägivallatsejat (87%) pani kannatanu vastu toime ühte liiki kuritegusid – enamasti kehalise väärkohtlemise ja kolmel juhul ähvardamise. Kuus (13%) isikut pani lisaks kehalisele väärkohtlemisele kannatanu vastu toime ka muid kuritegusid nagu ähvardamine, raske tervisekahjustuse tekitamine, vägistamine, vabaduse võtmine seadusliku aluseta või avaliku korra raske rikkumine.</p> <p>Varasema kriminaalkorras karistatusega (enamasti liiklus- ja varavastastes kuritegudes) oli kolmandik süüdimõistetutest, neist ühtegi ei olnud süüdi mõistetud perevägivallas. Ohvrite ütlused viitasid mitmel juhul, et vägivalda oli esinenud pikema perioodi jooksul, aga politseisse ei olnud sellest teatatud.</p>
LSV pooled	<p>Suurem osa LSV kuritegudest oli naistevastane vägivald (83%) ja toimus praeguste või endiste paarisuhtepartnerite vahel (74%). Registreeritud 46 LSV kuritegu pandi toime 44 kordumatu isiku poolt. Ohver oli 86% juhtudel naine ja vägivallatseja 82% juhtudel mees. Vägivallatseja oli:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 52% juhtudel ohvri abikaasa või elukaaslane • 17% juhtudel endine abikaasa või -elukaaslane • 17% juhtudel (kasu)poeg või -tütar • 14% juhtudel muu hõimlane (lapsevanem, õde või vend).
LSV poolte mediaanvanus	<p>Vägivallatseja mediaanvanus oli 39 ja ohvril 34 aastat.</p> <p>Noorim vägivallatseja oli 14- ja vanim 66-aastane. Alaealised vägivallatsejad kasutasid vägivalda enamasti oma emade või nooremate vendade vastu.</p> <p>Noorim ohver oli 10-aastane ja vanim 84-aastane. Eakate ohvrite vastu oli vägivaldne enamasti nende täiskasvanud poeg.</p>
LSV toimepanija tööhõive, tervis jm eluolu	<p>Ligi 2/3 LSV toimepanijatest tegi juhutöid, käis püsivalt tööl või õppis. Kolmandik vägivallatsejatest ei töötanud, neist iga neljas oli vanadus- või invaliidsuspensionär.</p> <p>Vähemalt pooltel juhtudel oli vägivallale eelnevalt üks LSV pool või mõlemad tarvitanud alkoholi.</p> <p>Episoodikirjelduste põhjal võib oletada, et ligi poolte LSV juhtumitega seotud poolte peredes kasvab vähemalt üks alaealine laps.</p> <p>Vähemalt kümnendikul juhtudel esines menetluskirjeldustes viiteid LSV toimepanija vaimse tervise probleemidele. Paaril juhul esines viiteid, et vägivallatseja oli lapsepõlves väärkoheldud.</p>

Joonis 1. Perioodil 15.12.17–30.03.18 registreeritud kuritegude menetlemise käik 30.04.19 seisuga lõpliku lahendi järgi

2. Kriminaalmenetluse alustamine ja lõpetamine

2.1. Menetluse alustamine

Alates 01.01.2018 teeb Pärnu linnas menetluse alustamise otsuse ja vajadusel esmased menetlus-toimingud sündmusele reageerinud patrull.

Projekti perioodil registreeritud lähisuhtevägivalla (LSV) infoteadetest (160) registreeriti kuritegudena 46 juhtumit, mille kõigi puhul alustati kriminaalmenetlus. Infoteadetest menetluse alustamise osakaal oli 29%. LSV juhtumites kriminaalmenetluse alustamata jätmise teatiste esitamise osas praktika puudus. LSV infoteadetest jäi 114 (71%) teadet kriminaalmenetlusega sidumata. Enamasti oli nendel juhtudel tegu peretülidega, alkoholi tarvitanud pereliikmete vaheliste konfliktidega, politsei saabumiseks juba lahenenud juhtumitega.

Riigiprokuratuuri analüüsi järgi ei tuvastatud 2018. aasta jaanuaris registreeritud LSV juhtumites põhjendamatu menetluse mittealustamisi ja puudulikke sündmusele reageerimise otsuseid³.

2018. aastat iseloomustab oluline menetluspraktika muutus üle Eesti: LSV infoteadetest menetluse alustamise osakaal võrreldes 2017. aastaga kasvas märkimisväärselt. Pärnumaal kasvas võrreldes projektile eelneva aasta sama perioodiga LSV juhtumites menetluste arv veidi enam kui 50% (projekti periood: 46; sama periood aasta varem: 30).

Projekti perioodil registreeritud LSV kuritegudes tuvastati 44 kordumatut kahtlustatavat: 36 meest ja 8 naist. Menetluse käigus kahe sama toimepanijaga seotud kriminaalasjad ühendati ja lõplikult menetleti 44 LSVga seotud kriminaalasja.

Tabel 2. LSV infoteadete ja menetluste arv

Infoteaded, registreeritud kuriteod ja menetlused	Arv või %
LSV infoteateid	160
Alustatud menetlusi	46
... neist kriminaalasjade arv peale sama toimepanijaga kuritegude menetluste ühendamist	44
... neist lõpetati menetluse aluse puudumise tõttu	15
... neist menetleti lõpuni	29
Alustamata menetluse teatiseid	0
Infoteadetest menetluse alustamise osakaal	29%
Infoteadetest alustamata menetluste osakaal	71%

Kriminaalmenetluse võtmata LSV infoteade ei tähenda automaatselt, et juhtumiga edasi ei tegeleta. Sõltumata sellest, kas menetlust alustatakse või ei alustata, on LSV infoteadete juhtumites kasutusel järgmine praktika.

- Politsei viib LSV infoteate juhtumites läbi järelkontrolli, mis seisneb piirkonnapolitsei poolt tehtavas kodukülastuses ja vägivalla pooltega (eeskätt kannatanuga) vestluses. Kui kontrolli raames tuvastatakse juhtumise kuriteo tunnused, alustatakse menetlust. Prokuratuuri sõnul viidi pilootprojekti perioodil kontroll läbi hinnanguliselt 90% juhtumites, täpsed andmed

³ Ülviste, A. (2018). LSV kuritegudes läbiviidud menetluste analüüs. Riigiprokuratuur.

projekti raames tehtud politsei järelkontrollide kohta puuduvad. PPA andmetel⁴ tehti Lääne politseiprefektuuris kogu 2018. aasta jooksul LSV infoteadetes järelkontrolli vähemalt viiendikul juhtudel, mida on võrreldes teiste piirkondadega vähem.

- Menetleja (enamasti politsei) teavitab LSV poolte abivajadusest kohalikku omavalitsust, kus sõltuvalt juhtumist tegeleb vägivalda pooltega KOV-i sotsiaal- või lastekaitsetöötaja või nende algatusel laiem võrgustik. Projekt näitas, et vajadus KOV-i sekkumise järele on eeskätt juhtudel, kus sündmuse vahetu ohver või tunnistaja oli alaealine, ohver oli eakas või vajas tuge oma tervisliku seisundi (nt füüsiline puue, vaimse tervise probleemid, sõltuvusprobleemid, lapsea trauma) või sotsiaalse toimetulematuse tõttu, toimepanija oli alaealine või vaimse tervise probleemidega.
- Politsei saabab ohvri nõusolekul LSV infolehe ohvriabile, kes kontakteerub ohvriga ja pakub ohvrile ohvriabi- või muid tugiteenuseid. Pärnumaa projektis jõudis politsei kaudu ligi 40% LSV infoteadetest ohvriabisse. Ohvriabi andmetel⁵ jõudis 2019. aasta esimesel kahel kuul Pärnu politseijaoskonna kaudu ohvriabisse 48% LSV infoteadetest (Eesti keskmine 43%), mis viitab, et Pärnu politsei töö on aina paranenud ohvriabi teavitamise nõusolekute saamisel.
- LSV pilootprojektis katsetati praktikat, kus politsei pakkus sündmuskohal kannatanule võimalust helistada ohvriabi kriisitelefoni. Kriisitelefoni helistati veidi enam kui kümnendikul LSV juhtudel. Alates 2019. aastast on ohvriabi kriisitelefoni üle-eestiliselt kättesaadav.
- Suure riskiga ohvreid toetatakse juhtumikorralduse mudeli MARAC⁶ raames. Projekti perioodil ei olnud MARAC veel Pärnumaale laienenud, koolitustega alustati 2018. aasta alguses.

Tabel 3. LSV infoteadetes järeltegevused projekti juhtumites

Tegevused LSV juhtumites	Arv
Infoteateid kokku	160
... sündmuskohal tegi kannatanu kõne kriisitelefoni	23 (14%)
... tehti järelkontrollid	Täpsed andmed puuduvad
... edastati info sotsiaalabi vajavast LSV pooltest KOV-i	Täpsed andmed puuduvad
... edastati info abivajavast lapsest KOV-i	33
... kannatanu nõusolekul edastati info ohvriabisse	61 (42%)

2.2. Menetluse lõpetamine

2.2.1. Menetluse lõpetamine aluse puudumise tõttu

Projekti perioodil registreeritud LSV juhtumites lõpetati aluse puudumise (KrMS § 199) tõttu menetlus 16 juhtumi osas 15 kriminaalasjas.

Tähelepanekud LSV juhtumite kohta, mille menetlus aluse puudumise tõttu lõpetati:

- Kolme juhtumi menetlus lõpetati põhjusel, et isik pani teo toime süüdimatus seisundis, kuid psühhiaatrilise sundravi kohaldamine ei olnud põhjendatud ning menetlus lõpetati kriminaalmenetluse aluse puudumise tõttu. Neist ühe isiku kohta edastati info KOV-i.
- Ühe juhtumi menetlus lõpetati aluse puudumise tõttu, kuna kannatanu muutis ütlusi. Kannatanu vigastused fikseeriti arsti juures ja juhtum oli tõendatud keskmisest paremini. Kannatanu pöördus hiljem uuesti politseisse ja võttis oma ütlused tagasi ning kinnitas, et andis

⁴ PPA (2018). Lähisuhtevägivald.

⁵ Ohvriabi 2019/1. Ohvriabini jõudvate LSV juhtumite ülevaade.

⁶ Vt täpsemalt <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ohvriabi-huvitis/marac-juhtumikorralduse-mudel>.

esialgu valeütlosti. Seejärel alustati uus menetlus kannatanu poolt valeütluste andmise juhtumis ja kriminaalkorras valesüüdistuste andmise eest mõisteti süüdi esialgne kannatanu.

- 12 juhtumi puhul võis menetluse aluse puudumise tõttu lõpetamist pidada igati asjakohaseks. Nendel juhtudel oli tegemist peretülidega, kus vägivalda ei esinenud või see oli minimaalne ja ühesed viited kuriteotunnustele puudusid. Mitmel juhul oli tegu segatülidega, kus mõlemad pooled esitasid üksteise vastu süüdistusi.
- Kõikidel vaadeldud LSV juhtumites, mis eri põhjustel menetluse aluse puudumise tõttu lõpetati, võis täheldada, et edaspidiste konfliktide või peretülide ärahoidmiseks vajavad juhtumi pooled abi. Näiteks tuge vaimse tervise probleemidega toimetulekuks, lepitusteenust konfliktide lahendamiseks, sotsiaalteenuseid või muud tuge. Seega on oluline, et vägivaldaohvritele mõeldud teenused ja tugi on jätkuvalt kättesaadavad ka menetlusväliselt ja ohvrite teadlikkus nendest võimalustest kasvab.

2.2.2. Menetluse lõpetamine leppimise tõttu

Projekti perioodil registreeritud LSV juhtumites kohaldati lepitusmenetlust (KrMS § 203¹) seitsmel korral; kõikidest LSV menetlustest 16% ja lõpule viidud menetlustest (v.a KrMS § 199) ligi neljandikul juhtudel.

Tähelepanekud LSV juhtumite kohta, kus kohaldati lepitusmenetlust:

- Kõikidel juhtudel (7) kahtlustati vägivallatsetjat kehalises väärkohtlemises (KarS § 121 lg 2 p 2), mis enamasti seisnes kannatanu löömisel käte või jalgadega ning kannatanu kaelast pigistamises. **Enamikul juhtudel oli tegu juhusliku, episoodilise vägivallaga.**
- Vägivalla toimepanijad olid varem kriminaalkorras karistamata. Samas esines kolme juhtumi puhul kahtlus, et (vaimset) vägivalda oli varem esinenud. Ühel juhul esines vihjeid, et vägivalla kasutaja oli ise olnud lapsepõlves väärkoheldud.
- Viiel juhul oli tegemist praeguste paarisuhtepartnerite (abikaasad või elukaaslased) vahelise vägivallaga, ühel juhul kasuõdede vahelise vägivalla ja ühel juhul 18-aastase nooruki ja vanema vahelise vägivallaga. Kuuel juhul oli vägivallatsejaks mees ja ohvriks naine, ühel juhul kasutas vägivalda mehe vastu naine.
- Kõikide juhtumite puhul võis täheldada, et **vägivaldsele intsidendile eelnes verbaalne konflikt, mis viis vastastikuse tõukamise või rüseluseni.** Vaadeldud juhtumites võis peredes täheldada järgmiseid probleeme: kuhjunud pinged nii suhetes kui üldises toimetulekus, armukadedus, majanduslikud raskused, lahutusplaanidega seotud erimeelsused, terviseprobleemid (nt depressioon, alkoholi tarvitamine). Seitsmest viiel juhul oli vähemalt üks konflikti pool tarvitanud alkoholi.
- Kõikides lepitusse suunatud juhtumites jõudsid kahtlustatav ja kannatanu lepitaja vahendusel kokkuleppe sõlmimiseni. Lepituskokkulepete **tingimused hõlmasid enamasti aktiivseid kohustusi, mis olid suunatud vägivaldse konfliktini viinud probleemidega tegelemisele.** Näiteks kohustuti pöörduma psühholoogilise nõustaja või terapeudi poole, otsida töökoht, teha koostööd spetsialistidega. Ühel juhul menetluse lõpetamisel täiendavaid kohustusi ei määratud ja vabandamiskohustus täideti lepituskohtumisel lepitaja juuresolekul. Ühel juhul fikseeriti kokkuleppes kohustus kinni pidada üldistest käitumisnormidest tulenevatest käitumisreeglitest. Kohustuse tähtajad jäid vahemikku neli kuni kuus kuud.
- Lepituskokkuleppe tingimused täideti tähtajaks kuue juhtumi puhul ja ühel juhul menetlus uuendati, kuna lepituskokkuleppe tingimusi ei täidetud. Kõnealusel juhul ei osalenud naine, kes kasutas vägivalda oma mehe vastu, psühholoogilisel nõustamisel. Menetluse uuendamise tulemusena ei valitud muud menetluse lõpetamise liiki, vaid saadeti kriminaalasi kohtusse ja isik sai karistuseks vangistuse, mida kohaldati tingimisi allutamiseiga käitumiskontrollile.

Tabel 4. LSV juhtumid lepitusmenetluses

Juhtumi kirjeldus	Lepituskokkulepe ja tähtaeg
Paarisuhtevägivald (elukaaslased). Vägivalla toimepanija (edaspidi V): 40ndates mees; ohver (edaspidi O): 30ndates naine. Mees, olles eelnevalt tarvitanud alkoholi, lõi armukadeduse pinnalt tekkinud tüli käigus lahtise käega elukaaslasele näkku. Intsidend toimus alaealiste laste juuresolekul. Kannatanu loobus ütlustest elukaaslase vastu, mõlemad olid nõus minema pereteraapiasse.	Pöörduda psühholoogilisele nõustamisele. Tähtaeg 6 kuud. Kohustus täidetud.
Lapse ja vanema vaheline vägivald (tütar ja ema). V: Äsja täisealiseks saanud tütar; O: 50ndates ema. Tütar läks emale kallale, pigistas teda kaelast, tekitades lämbumistunde. Suhted tütre ja ema vahel olnud pikemat aega halvad. Tütar tunnistas ülekuulamisel end süüdi, ema andis tütre vastu ütlusi. Tütrel diagnoositud vaimse tervise häired.	Jätkata psühholoogilise abi saamist ja koostööd KOV spetsialistiga, tegeleda töö leidmisega, mitte küsida emalt raha ning tasuda menetluse kulud. Tähtaeg: 6 kuud. Kohustused täidetud.
Paarisuhtevägivald (abikaasad). V: 30ndates naine; O: 30ndates mees. Naine lõi rusikaga mehele vastu pead ja haaras käega kõrist, tekitades kaelale pindmiseid marrastusi. Tüli tekis armukadeduse pinnalt, varem tarbiti koos alkoholi. Intsidend toimus alaealiste laste juuresolekul.	Pöörduda psühholoogilisele nõustamisele. Tähtaeg 4 kuud. Kohustust ei täidetud, menetlus uuendati.
Paarisuhtevägivald elukaaslased). V: 20ndates mees; O: 30ndates naine. Mees lõi sõnavahetusest tekkinud tüli käigus elukaaslasele lahtise käega korduvalt näkku ja jalaga vastu pead, põhjustades valu ja pindmisi hulvigastusi. Vägivalla kasutaja oli kaine, kannatanu oli tarvitanud alkoholi. Intsidendi ajal väikelaps magas.	Kohustusi ei määratud, lepituskokkuleppe kohaselt oli selleks vabandamine, mida mees tegi kannatanu ees lepitaja juuresolekul lepituskohtumisel. Tähtaeg: 6 kuud.
Õdede vaheline vägivald. V: 30ndates naine; O: 30ndates naine. Õde lükkas korduvalt kätega vastu kannatanu õlgu, lõi korduvalt lahtise käega pea piirkonda, kiskus kätega juustest ning sülitas näkku. Ka varem oli esinenud vaimset vägivalda.	Hoiduda vaimsest ja füüsiliselt vägivallast; mitte tülitseada, käituda viisakalt ja lugupidavalt; tunnistada, et käitus valesti ja edaspidi mitte suhelda ning sekkuda isiklikku ellu telefoni, e-maili, interneti suhtlusportaalide kaudu. Tähtaeg 6 kuud. Kohustus täidetud.
Paarisuhtevägivald (abikaasad). V: 30ndates mees; O: 30ndates naine. Majanduslike probleemide ja lahutuse teemal toimunud sõnalisest konfliktist väljakasvanud rüselus ja vägivald. Mees, olles kasutanud alkoholi, lõi rusikatega abikaasa pea piirkonda ja tõukas ta pikali ning üritas kähkida, samuti lõi korra jalaga näkku.	Pöörduda psühholoogilisele nõustamisele. Tähtaeg: 6 kuud. Kohustus täidetud.
Paarisuhtevägivald (abikaasad). V: 40ndates mees; O: 30ndates naine. Mees, olles tarvitanud alkoholi, haaras rüseluse käigus tugevasti käega kinni oma abikaasa käevarrest. Taustal probleemid lahku kolimise, vara jagamise ja alimentide teemal. Intsidend alaealiste laste juuresolekul. Mees ei tunnistanud vägivalla kasutamist. Väidetavalt oli vägivalda esinenud mitmeid aastaid tagasi.	Hoiduda kannatanu suhtes vaimsest ja füüsilisest vägivallast; mitte tülitseada ning käituda viisakalt ja lugupidavalt; pöörduda pereterapeudi vastuvõtule, et normaliseerida omavahelisi suhteid. Tähtaeg: 6 kuud. Kohustus täidetud.

2.2.3. Menetluse lõpetamine alaealise toimepanija korral

Projekti perioodil registreeriti kolm alaealise toimepanijaga lähisuhtevägivalla juhtumit, seega oli üks 15-st LSV toimepanijast alaealine. Kõigil kolmel juhul lõpetati menetlus toimepanija alaealisuse sätte (KrMS § 201) alusel; lõpule viidud menetlustest lõpetati menetlus toimepanija alaealisuse sätte alusel kümnendikul juhtudel.

Tähelepanekud alaealise poolt toime pandud LSV juhtumite kohta:

- Alaealisi kahtlustati enda noorema venna või ema suhtes kehalises väärkohtlemises (KarS § 121 lg 2 p 2), mis seisnes kannatanu küünistamises, pigistamises või kerges löömis. Võrreldes täisealiste poolt toime pandud vägivaldajuhtumitega olid alaealise toimepanijaga LSV juhtumites vägivalda füüsilised tagajärjed kergemad.
- Kahel juhul oli politseil kokkupuuteid alaealisega seoses tema muude õigusrikkumistega või teiste pereliikmetega. Kõikidel alaealise toimepanijaga LSV juhtudel esines viiteid peresuhtetega seotud probleemidele, mis viitab vajadusele perepõhise lähenemise järele, näiteks tugevama lastekaitse sekkumise, vanemlusala toe või pereteraapia järele.
- Ühegi alaealise LSV toimepanijaga juhtum ei piirdunud prokurör menetluse lõpetamisel ainult hoiatusega, vaid määras alaealisele ka kohustused. Lisaks üldkasuliku töö, programmi ja kannatanule kahju hüvitamise kohustusele määrati alaealistele ka muid kohustusi nagu koolikohustuse täitmine ja klassi lõpetamise kohustus. Juhtudel, kus õigusrikkumise riskiteguriks on pereliikmete vahelised konfliktid, võiks alati kaaluda ka peresuhte parandamisele suunatud kohustusi ning leida selleks sobiv kohustus koostöös lastekaitsega.
- Kaks alaealist toimetati kahtlustatavana kinnipidamisel jaoskonda (üks öösel), neist üks ka vahistati, mis oli ajendatud tema kambas toime pandud korduvatest kuritegudest. Öösel toimetati jaoskonda ka üks 18aastane tüdruk, kes oli vägivaldne ema vastu. Lisaks esines üks LSV infoteate staadiumisse jäänud juhtum, kus politsei viis pereliikme vastu vägivalda kasutanud lapse turvakodusse. Nende näidete pinnalt selgus, et tänane praktika on erinev ja puudub ühtne lähenemine, kuidas tagada vägivalda kasutanud alaealise puhul samaaegselt nii tema erikohtlemine kui teiste pereliikmete turvalisus kodus. Napib kohti, kuhu saaks toimetada alaealise, kes nii enda kui teiste turvalisuse tagamiseks vajab kodust eemaldamist ja kus on sobivad tingimused nende aitamiseks ja järelevalveks.

Tabel 5. Alaealise toimepanija tõttu lõpetatud LSV juhtumite menetlused

Juhtumi kirjeldus	Kohustused ja tähtaeg
Venna/ema ja õe vaheline vägivald. V: kohe täisealiseks saav tüdruk; O: algklassiealine vend ja kolmekümnendates ema. Lastel tekkis tüli ja õde küünistas venda ja pigistas kõrva. Ema tahtis poega arsti juurde viia, tütar pigistas selle peale ema õlavarrest, tekitades hematoomi. Tütrel suhted on emaga olnud kaua aega halvad.	Üks kohustus: 10 tundi ÜKT-d. Tähtaeg: 3 kuud. Kohustus täidetud.
Vendade vaheline vägivald ja lisaks muud õigusrikkumised. V: Äsja kriminaalvastutuse ikka jõudnud poiss; O: algklassiealine poiss. Vanem vend lõi rusikaga vastu noorema venna õlga. Asjaga liideti poisi muud rikkumised (kambas toime pandud autode omavoliline kasutamine, ärandamised). Poiss kodus ei õõbinud, hulkus sõpradega, koolikohustust ei täitnud.	Kolm kohustust: 20 tundi ÜKT-d; hüvitada kahju kannatanule ja lõpetada klass. Tähtaeg: 4,5 kuud. Kahju hüvitasid vanemad, ÜKT-d tehti 15 tundi, klassi ei lõpetanud. Prokuröri hinnangul olid osaliselt täidetud kohustused oma eesmärgi täitnu. Muudeti menetluse lõpetamise määrust ja loeti kohustused täideks.
Lapse ja vanema vaheline vägivald. V: Äsja kriminaalvastutuse ikka jõudnud tütar; O: Kolmekümnendates ema. Tütar lõi käega vastu ema põske ja ähvardas noaga. Ema oli süüdistanud last oma suitsupaki ja elukaaslase raha varguses ja võttis karistuseks lapselt telefoni. Laps reageeris vägivaldaga.	Kolm kohustust: Jätkata osalemist juba alustatud programmis MDFT; täita koolikohustust; lõpetada klass. Tähtaeg: 6 kuud. Kohustus täidetud.

2.2.4. Menetluse lõpetamine oportuniteediga

Projekti perioodil registreeritud juhtumites lõpetati oportuniteediga (KrMS § 202) menetlus harva, ühel juhul. Kahtlustatavale määrati menetluskulude tasumise ja rahaline kohustus. Enamasti on menetluse lõpetamise määrused põhistamata, mistõttu ei ole teada, millised olid

oportuniteedi kohaldamise argumendid ja kas juhtumi puhul kaaluti või pooltele pakuti näiteks lepitusteenuse võimalust, mis juhtumi asjaolusid arvestades võis samuti olla asjakohane.

2019. aastal jõustuvad KrMS muudatused laiendavad oportuniteediga lõpetamisel kohustuste valikut. Näiteks alates 01.07.19 jõustub KrMS-i § 202 lg 2 p 7, mis võimaldab menetluse lõpetamisel süüdlasel võtta endale täitmiseks ka muu asjakohase kohustuse. Kohustuste kataloogi laiendamine võib praktikas tuua kaasa ka mõningase oportuniteediga LSV menetluste lõpetamise osakaalu kasvu.

Tabel 6. Näide oportuniteediga lõpetatud LSV juhtumi menetlusest

Juhtumi kirjeldus	Kohustused ja tähtaeg
Venna ja õe vaheline vägivald. V: Neljakümnendates vend; O: Kolmekümnendates õde. Kehaline väärkohtlemine. Vend kägistas õde kõrist ja lõi lahtise käega õele näkku. Tegemist oli olmetüliga. Kannatanu ei soovinud oma venna vastu ütlusi anda ja ei soovinud venna kriminaalkorras karistamist.	300 eurot riigituludesse. Tähtaeg 5 nädalat. Kohustus täidetud.

3. Tõkendid ja lähenemiskeeld

3.1. Kahtlustatavana kinnipidamine ja vahistamine

Projekti perioodil kohaldati poolte LSV-s kahtlustatavate suhtes kinnipidamist, täpsem ülevaade on toodud tabelis 7.

Tabel 7. Projekti perioodil LSV-s kahtlustatavana kinnipidamine

Näitaja	Arv
Isikute arv ja sugu	22: 19 meest ja 3 naist
Isikute vanuseline jaotus	Noorim 14-aastane ja vanim 62-aastane
Kinnipidamise algusaeg	Enamik ajavahemikus kell 11–21, kolm öösel
Kinnipidamise kestus	Üldjuhul ligi kaks ööpäeva, üksikutel juhtudel alla 1 ööpäeva.
Kinni peetud isikutest vahistati	2, sh üks kuulutati vahetult enne vahistamist tagaotsitavaks

Projekti perioodil kohaldati vahistamisi LSV juhtumites harva. Vahistati kaks LSVs kahtlustatavat ehk 5% kõigist kahtlustatavatest.

- Ühel juhul vahistati kahekümnendates mees, kes oli oma abikaasa vastu pannud toime mitmeid vägivallakuritegusid, sh seksuaalkuriteo. Vajaduse tõkendi järele tingis nii kuritegude jätkumise kui ka kahtlustatava menetlusest kõrvale hoidmise oht. Peale seda, kui ohver otsustas vägivallatseja juurest lahkuda, vägivald kannatanu vastu lühikese aja jooksul intensiivistus. Politsei saabudes põgenes kahtlustatav sündmuskohalt ja oli alust arvata, et ta plaanib Eestist lahkuda. Isik kuulutati tagaotsitavaks ja peeti kahtlustatavana kinni üks päev peale viimast episoodi. Isiku vahi all pidamist kohtueelses menetluses pikendati ja isik jäi vahi alla ka kogu kohtumenetluse ajaks. Kaitsja taotlust asendada tõkend elektroonilise valvega kohus ei rahuldanud. Kahtlustatav viibis vahi all kuni süüdimõistva kohtuotsuse jõustumiseni, kokku järjest 12 kuud. Kohtuotsuse jõustumisel jäi isik vanglasse kandma vanglakaristust (isikule kohaldati ka lähenemiskeeldu).
- Teisel juhul vahistati teismeline, kes oli kasutanud vägivalda oma noorema venna vastu. Varem kriminaalkorras karistamata alaealise vahistamise ei tinginud LSV kuritegu, vaid muud korduvad rikkumised: kambas toime pandud korduvad ja aina sagenenud kuriteod (vargused, autode ärandamised ja vägivald). Prokurör taotles poisi vahistamist üheks kuuks, mille kohus rahuldas. Vahistamismääruse jõustumise päeval esitas kahtlustatav taotluse asendada vahistamine allutamiselega elektroonilisele valvele. Alaealise kahtlustatava vanemad andsid valveseadme elukohta paigaldamiseks nõusoleku ja prokurör alaealise taotlusele vahistamine muu tõkendiga asendada vastuväiteid ei esitanud. Kümme päeva pärast esialgse vahistamismääruse jõustumist asendati alaealise vahistamine allutamiselega üheks kuuks elektroonilisele valvele.

Kõnealuse vahistamise küsimuse lahendamisel kohtus (veebbruar 2018) ei kehtinud veel võimalus asendada alaealise vahistamine paigutamiselega kinnisesse lasteasutusse, mida oleks ka kõnealuse juhtumi puhul olnud asjakohane kaaluda. Ligi kolm kuud peale menetluse alustamist lõpetas prokurör menetluse alaealisuse sätte alusel (KrMS § 201) ja kohaldas poisile kolme kohustust tähtajaga 4,5 kuud (kohustused täideti).

3.2. Lähenemiskeelu kohaldamine

Projekti käigus katsetati praktikat, kus menetleja hindas iga kord lähenemiskeelu kohaldamise vajalikkust, varasema praktika kohaselt kaaluti lähenemiskeelu kohaldamist eeskätt kannatanu initsiatiivil. Lähenemiskeelu vajalikkuse hindamise hõlbustamiseks koostas Pärnu ringkonna-prokuratuur ankeedi, mis sisaldas kontrollküsimusi lähenemiskeelu kohaldamise aluste olemasolu, sobivuse ja võimalike tingimuste kohta.

Projekti kohtumistel toodi välja, et mõned algselt lähenemiskeeldu soovinud kannatanud hiljem loobusid lähenemiskeelu taotlemisest. Näiteks kui vägivalldajuhtumi osapooled ei jätkanud kooselu ja kannatanu arvas, et vägivaldlatseja ei jätkata tema tülitamist. Kehtiva seaduse kohaselt saab ajutist lähenemiskeeldu kohaldada kannatanu nõusolekul, töös oleva KrMSi revisjoni eelnõu⁷ kohaselt tekiks edaspidi võimalus prokuröri kohaldada ajutine lähenemiskeeld esialgse õiguskaitse korras sõltumata kannatanu nõusolekust, mille olemasolu on vaja siiski kohtu poolt lähenemiskeelu kinnitamisel.

Pilootprojekti perioodil esines näide, kus kannatanu algselt soovis ajutist lähenemiskeeldu, kuid mis jäi kohaldamata, kuna kannatanu viivitas taotluse täpsustamisega ja avaldas seejärel soovi keeldu mitte määrata; sama kannatanu andis mõne aja pärast uuesti teada lähenemiskeelu soovist, ent enne jõudis vägivaldlatseja panna toime uue vägivaldlateo, mille tõttu ta vahistati. Kõnealuse juhtumi puhul oli positiivne prokuröri korduv kontakt kannatanuga, et lähenemiskeeluga seonduvat täpsustada. See võiks kujuneda tavaks kõikidel juhtudel, kus kannatanu muudab meelt lähenemiskeelu osas, et veenduda kannatanu motiivides keelust loobumisel ja selgitada kiiresti välja kannatanu kaitsevajadus. Kui kannatanu kaitseks on siiski keeldu vaja, siis tuleks motiveerida kannatanut keelu taotlemisest mitte loobuma.

Projekti perioodil registreeritud LSV juhtumites kohaldati lähenemiskeeldu neljal korral kolmes kriminaalasjas ehk 7% kahtlustatavate suhtes. Kohus rahaldas kõik lähenemiskeelu taotlused. Ajutist lähenemiskeeldu, mida saab määrata kriminaalmenetluse läbiviimise perioodiks, taotleti ühele kahtlustatavale. Samale isikule määrati ka süüdimõistva kohtuotsusega lähenemiskeeld.

Kolmel juhul mõisteti isikule kohtuotsusega kohaldatav lähenemiskeeld. Kahel juhul kohaldati pikaajaline lähenemiskeeld kiirmenetluses tehtud otsusega. Kiiresti karistusotsuseni jõudmine vähendab vajadust kriminaalmenetluse ajaks kohaldatava ajutise lähenemiskeelu järgi.

Alates 01.01.2015 võib kohus kohaldada lähenemiskeeldu koos elektroonilise valveta kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul. Projekti perioodil seda ei rakendatud ja seda ei ole praktikas veidi enam kui nelja aasta jooksul kordagi kasutatud, sest ei ole suudetud selleks sobivaid elektroonilise valve seadmeid hankida.

Lähenemiskeeluga võib keelata kahtlustataval või süüdistataval kohtu määratud paikades viibimise, kohtu määratud isikutele lähenemise ja nendega suhtlemise. Täpsemad projekti perioodil alustatud menetlustes kohaldatud lähenemiskeelu tingimused on toodud tabelis 8.

Tabel 8. LSV juhtumid, kus kohaldati lähenemiskeeldu (LK)

LSV juhtumi kirjeldus	Lähenemiskeelu liik ja kestus	Lähenemiskeelu tingimused
Kahekümnendates mees lõi abikaasale panniga vastu pead, seejärel haaras tal kõrist kinni ja pigistas. Kolme nädala pärast pani mees toime uue vägivaldlateo, alaealiste laste juuresolekul lõi oma abikaasat korduvalt rusikatega	Ajutine LK (kestis ligi kaks kuud) ja kohtuotsusega LK (tähtaeg üks aasta).	Mõlema lähenemiskeelu puhul keelati: 1) viibida avalikes kohtades (tänaval, kauplustes, toitlustus- ja kultuuriasutustes), avalikel üritustel ning muus kannatanu viibimiskoha läheduses mitte vähem kui 100

⁷ Eelnõu läheb 2019. a suvel uuele kooskõlastusringile.

<p>pea ja keha piirkonda, millega tekitas kannatanule roidemurru, punetuse silmalaul ja marrastused.</p>		<p>meetrit ning suhelda kannatanuga nendes kohtades; 2) viibida kannatanu elukohas või sellele lähemal kui 100 meetrit. Ligi kaheksa kuud peale LSV-ga seotud kohtuotsust mõisteti isik süüdi uues kuriteos, liitkaristus: vangistuse asendamine ÜKT-ga.</p>
<p>Varastes kahekümnendates mees hoidis oma abikaasat sõiduautos kinni ja astus viimase tahte vastaselt temaga suguühtesse. Seejärel kägistas ta kannatanut.</p>	<p>Pikaajaline LK tähtajaga kolm aastat. Isik viibis kogu menetluse vahi all. Sama kannatanu suhtes 1,5 kuud varem alustatud menetluses ajutist lähenemiskeeldu ei kohaldatud. Ei ole teada, kas seda kaaluti.</p>	<p>1) Mitte viibida avalikes kohtades (tänaval, kauplustes, toitlustus- ja kultuuriasutustes), avalikel üritustel ning muus kannatanu viibimiskoha läheduses lähemal kui 5 meetrit ning suhelda kannatanuga nendes kohtades; 2) Mitte suhelda kannatanuga, s.h. erinevate sidevahendite (näit. telefoni, mobiiltelefoni, Interneti, posti, suhtlusportaalide, e-posti) kaudu.</p>
<p>Kahekümnendates mees saatis oma endisele elukaaslasele sõnumeid, milles ähvardas tekitada kehavigastusi ja varalist kahju. Isik oli varem kasutanud kannatanu vastu vaimset ja füüsilist vägivalda.</p>	<p>Pikaajaline LK tähtajaga üks aasta. Süüdlane mõisteti süüdi kiirmenetluses. Sestap vajadust ajutise lähenemiskeelu järele ei esinenud.</p>	<p>1) mitte viibida avalikes kohtades (tänaval, kauplustes, toitlustus- ja kultuuriasutustes), avalikel üritustel ning muu kannatanu viibimiskoha läheduses mitte vähem kui 20 meetrit ning suhelda kannatanuga nendes kohtades; 2) mitte viibida kannatanu elukohtade läheduses mitte vähem kui 50 meetrit; 3) mitte suhelda kannatanuga erinevate sidevahendite, sh telefoni, mobiiltelefoni, Interneti, posti, suhtlusportaalide, e-posti kaudu, v.a telefonile SMSi saatmiseks ning helistamiseks lapsega suhtlemiseks E–R kl 16.30–21 ja L–P kl 10–22 ja Facebooki kaudu sõnumi edastamiseks ühist last puudutavates hooldusõiguse küsimustes.</p>

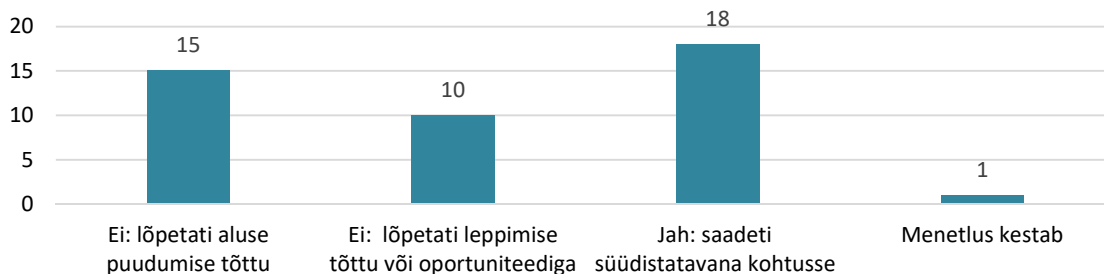
30.04.19 seisuga ei olnud LSV projekti perioodil alustatud menetlustes kohaldatud lähenemiskeeldude rikkumisi registreeritud. Esines üksikuid lähenemiskeelu rikkumisi, mis ei ole käsitletavat lähenemiskeelu rikkumise kuriteona (vt täpsemalt peatükki 5). Kriminaliseeritud on lähenemiskeelu rikkumine, mis on korduv või millega on põhjustatud ohtu elule, tervisele või varale.

Võrreldes projektile eelnenud aasta sama perioodiga jäi projekti perioodil taotletud lähenemiskeeldude koguarv samale tasemele. Kuna tegemist on siiski üksikute juhtumitega, ei saa teha järeldusi lähenemiskeelu aktiivsema kohaldamise kohta. Lähenemiskeelu igakordse kaalumise praktikaga tuleks jätkata, selle mõju lähenemiskeelu laialdasemale kohaldamisele võtab rohkem aega ja avaldub loodetavasti edaspidi.

4. Kohtus lahendatud LSV juhtumid ja karistused

4.1. Kohtusse saatmine ja menetlusliik

Projekti perioodil alustatud menetlustes saadeti kriminaalasi kohtusse 41% (18) juhtudel. Lõpuni menetletud asjadest (v.a aluse puudumise tõttu lõpetamised) jõudis kohtusse 62%. Ühel juhul jõudis süüdlane kohtusse leppimise tõttu lõpetatud menetluse uuendamise tulemusena.

Joonis 2. LSV menetlustes kriminaalasi kohtusse saatmine (N = 44)

Kõik prokuratuuri poolt kohtusse saadetud 18 süüdistatavat mõisteti LSVs süüdi, ühel juhul mõisteti süüdlane ühes episoodis õigeks. LSV kuritegudes süüdimõistetutest kaks olid naised ja 16 meest. 16 isikut kasutasid vägivalda oma praeguse või endise paarisuhtepartneri, üks (kasu)-lapse ja üks ema elukaaslase vastu.

Kohtusse jõuavad eelkõige keerulisemad või korduvad LSV juhtumid. Raskeima karistuse järgi mõisteti üks karistatu süüdi vägistamises, kaks raske tervisekahjustuse tekitamises, kaks ähvardamises ja 13 kehalises väärkohtlemises. Varem oli kriminaalkorras karistatud kuus isikut (sagedamini liiklusrikkumiste ja muude vägivallategude, mitte LSV kuritegude eest).

Kui varem on LSV kriminaalasi saadetud kohtusse kõige rohkem kokkuleppemenetluses, siis projekti ajal alustatud menetlustes saadeti pooled (9) kohtusse kiirmenetluses. Üldmenetluses LSV kriminaalasi kohtusse ei jõudnud.

Tabel 9. Kohtumenetluse liik LSV kriminaalasi juhtumites

Menetlusliik	Arv
Kiirmenetlus	9
Kokkuleppemenetlus	6
Lühimenetlus	3
Üldmenetlus	0

4.2. Menetluskiirus

Analüüsis vaadati, milline on keskmine menetluskiirus lõpuni viidud menetlustes ehk vaatluse alt jäeti välja need 15 kriminaalasi, kus menetlus lõpetati aluse puudumise tõttu. Kui projekti perioodil alustatud menetlus liideti varem alustatud menetlusega, siis arvestati menetluse algusaega alates esimesest menetlusest. Menetlusaega arvestati alates menetluse alustamisest kuni esimese lõpplahendi tegemiseni.

LSV menetlustes jäi menetluspikkus vahemikku ühest päevast kuni veidi enam kui 400 päevani. LSV menetlustes oli **keskmine menetlusepikkus ligi 120 päeva ehk neli kuud** (mediaan kolm kuud). Keskmist menetluspikkust mõjutas eeskätt kiirmenetluste suur osakaal. Projekti perioodil alustatud menetlustest jõudis kohtusse üheksa kiirmenetluses ja eeskätt seetõttu **kestis viiendik menetlustest vähem kui 10 päeva**. Teistes menetlusliikides kohtusse jõudnud LSV menetlus

kestis keskmiselt seitse ja pool kuud. Lõpuni viidud lõpetatud menetluste pikkus jäi vahemikku ligi kaks kuud kuni ligi kuus kuud ja kestis keskmiselt ligi neli kuud.

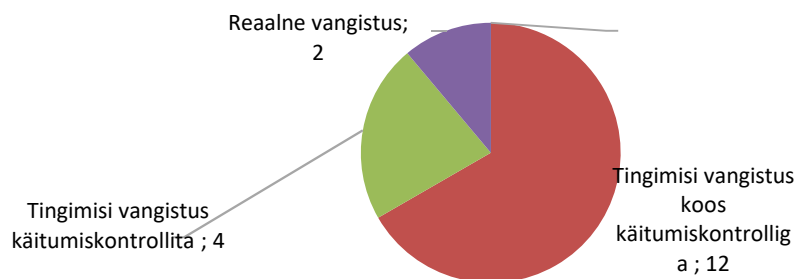
Juhtumites, mis menetleti lõpuni (v.a KrMS § 199), analüüsiti ka seda, kui kaua aega kulus menetluse alustamisest kahtlustatava esimese ülekuulamiseni. Üldjuhul toimus kahtlustatava ülekuulamine esimese kuu ehk 30 päeva jooksul alates menetluse alustamisest (ligi 80% juhtudel). Kõige varem kuulati kahtlustatav üle menetluse alustamise päeval ja kõige hiljem neli ja pool kuud peale menetluse alustamisest. Ühel juhul, kus täiskasvanud poeg kasutas vägivalda eaka ema vastu, on kohtueelne menetlus kestnud üle aasta ja kahtlustatavat ei ole veel üle kuulatud. Kannatu kuulati üle kaheksa kuud peale menetluse algust.

Erandlik näide, kus menetlus on kestnud enam kui aasta

Märtsis 2018 haaras täiskasvanud poeg kõrist kinni ning kägistas oma üle 80aastast vanemat. Samal päeval alustati kriminaalmenetlust KarS § 121 lg 2 p 2 aluse ja kuulati üle ka tunnistaja. Veidi enam kui 8 kuud pärast juhtumit toimus kannatanu ülekuulamine. Kannatanu ütles ülekuulamisel, et poeg on temalt vabandust palunud ja ta on talle andestanud ning menetlust ei soovi. Aprillis 2019 ehk 13 kuud peale menetluse alustamisest ei olnud kahtlustatav veel üle kuulatud.

4.3. Karistusliigid

Kahele isikule mõisteti reaalne vangistus ja neljale tingimisi vangistus ilma käitumiskontrollita (KarS § 73). Enamikul juhtudel (12) karistas kohus süüdlast tingimisi vangistusega allutamise käitumiskontrollile (KarS § 74), neist üks pani katseajal toime uue kuriteo ja liitkaristusena määratud vangistus asendati 834 tunni üldkasuliku tööga (KarS § 69) tähtajaga kaks aastat. Liitkaristusena üldkasuliku töö saanud isikule kohus lisakohustusi ei määranud, kuigi prokurör taotles istungil käitumiskontrolli perioodil lisakohustusena alkoholi ja narkootikumide tarvitamise keelu määramist. Kõnealusel juhul osutus liitkaristus võrreldes varasema perevägivalda eest mõistetud karistusega olemuselt vähem intensiivseks. Ka kriminaalhoolduses peetakse üldkasuliku töö tegijat madalama kohtlemistasemega hooldusaluseks. Rahalisi karistusi LSV toimepanijatele ei mõistatud.

Joonis 3. Karistusliigid 30.04.19 seisuga lahendini jõudnud LSV juhtumites

Kohus karistas LSV toimepanijaid vangistusega alates kolmest kuust kuni 40 kuuni, vangistuse mediaankestus oli 12 kuud. Tingimisi vangistuse puhul määrati katseajaga vahemikus 12 kuust kuni 60 kuuni, katseaja mediaankestus oli 19 kuud.

LSV eest karistatud isikutele lõpliku karistusena mõistetud vangistused jäid mitmel juhul KarS-is vastavate süüteo koosseisude eest ette nähtud karistustaseme madalamasse otsa. Ühelgi juhul ei mõistetud LSV eest maksimummääras vangistust (viis aastat). Ühel juhul mõisteti maksimumilähedane karistus – neli aastat ja kuus kuud vangistust – mida lühimenetluse tõttu vähendati ühe kolmandiku võrra ja lõplikuks karistuseks jäi kolm aastat vangistust ehk veidi rohkem kui keskmine karistustaseme.

Tabel 10. Süüdimõistetutele mõistetud karistuste suhe maksimaalsesse karistumäära

Raskeim kuritegu, mille eest karistati	KarS karistumäär	Määratud karistus (vangistuse pikkused, mida enamikul juhtudel kohaldati tingimisi)
Raske tervisekahjustuse tekitamine, kui sellega põhjustati oht elule (KarS § 118 lg 1 p 1)	4–12 aastat vangistust	Ühele isikule mõisteti liitkaristuseks 5 aastat vangistust, mida lühimenetluse tõttu vähendati ühe kolmandiku võrra ja lõplikuks karistuseks jäi 3 aastat ja 4 kuud vangistust . Teisele isikule mõisteti samuti 5 aastast vangistust, mida lühimenetluse tõttu vähendati ühe kolmandiku võrra ja lõplikuks karistuseks mõisteti 3 aastat ja 4 kuud vangistust.
Ähvardamine (KarS § 120)	Rahaline karistus või kuni 1 aasta vangistust	Ühele isikule mõisteti kolm kuud vangistust . Teisele isikule mõisteti viis kuud vangistust.
Kehaline väärkohtlemine lähi- või sõltuvussuhtes (KarS § 121 lg 2 p 2)	Rahaline karistus või kuni 5 aastat vangistust	13 isikule mõisteti vangistus, mis jäi vahemikku alates neljast kuust kuni 24 kuuni, vangistuse mediaankestus oli 12 kuud .
Vägistamine (KarS § 141 lg 1)	1 kuni 5 aastat vangistust	Ühele isikule mõisteti liitkaristuseks vangistus 4 aastat 6 kuud, mida lühimenetluse tõttu vähendati ühe kolmandiku võrra ja lõplikuks karistuseks mõisteti 3 aastat vangistust.

Reaalne vangistus

Realse vangistusega karistati kahte isikut.

Ühel juhul määrati reaalne vangistus, kuna süüdlane pani uue vägivallateo (peksis alaealist tüdruku ja abikaasat) toime katseajal. Uue LSV juhtumi eest sai süüdlane karistuseks neli kuud vangistust, koos ära kandmata karistusega määrati liitkaristuseks kaks aastat vangistust.

Teisel juhul mõisteti isik süüdi mitmes kuriteos ja lisaks oma abikaasa vastu toime pandud kehalisele väärkohtlemisele ka raskes seksuaalvägivallas (vägistamine) ja vabaduse võtmise kuriteos. Isikule määrati karistuseks kolm aastat vangistust koos kolme aastase lähenemis-keeluga. Viimase juhtumi puhul oli tegemist klassikalise süstemaatilise vägivalla juhtumiga, kus vägivald eskaleerus kiiresti. Kõnealuse juhtumi puhul vahistati LSV toimepanija ja ta viibis vahi all kuni süüdimõistmiseni.

Karistusest tingimisi vabastamine käitumiskontrollita (KarS § 73)

Kohus määras neljale isikule, kes mõisteti süüdi lähi- või sõltuvussuhtes toime pandud kehalises väärkohtlemises, karistuseks vangistuse, mida kohaldati tingimisi käitumiskontrollita. Karistatutele mõisteti vangistus vahemikus viis kuni kaheksateist kuud (mediaan 8 kuud), mida kohaldati tingimisi katseajaga 18 kuni 27 kuud (mediaan 24 kuud). Kolmel juhul jõuti lahendini kiirmenetluses ja ühel juhul kokkuleppemenetluses.

Käitumiskontrollita tingimisi vangistust mõisteti kahel juhul meestele, kes töötasid välismaal. Samas esines juhtum, kus välismaal töötavale mehele mõisteti tingimisi vangistus allutamise käitumiskontrollile. Isik taotles käitumiskontrolli alguses luba lahkuda Eestist ja viibida väljaspool Eestis, kuna ta töötas välismaal ja saaks registreerimisel käia iga kolme nädala tagant. Vastavat luba kriminaalhooldaja ei andnud ja seda põhjusel, et katseajal oli alles alanud (esimesel kuul on registreerimise tihedus kord nädalas ja tegemata oli riskihindamine), sotsiaalprogramm oli läbimata ning isik oli eelmisel katseajal pannud välisriigis toime kuriteo. Seega käitumiskontrollile allutatud tingimisi vangistuse puhul praktikas välisriigis töötamiseks luba pigem ei anta, seda eriti juhtudel, kui katseajal on alles algusfaasis ning on esinenud katseaja tingimuste rikkumisi. Varasemad karistused ei ole alati takistuseks, kuigi kõnealuse juhtumi puhul sai määravaks see, et ta oli varem välisriigis pannud toime liiklusrikkumise.

Ühel juhul mõisteti käitumiskontrollita tingimisi vangistus välismaalasele, kes oli teo toimepanemise ajal Eestis külas ja kasutas vägivalda endaga kaasa olnud ajutiselt eestkostel oleva lapse vastu. Kõnealuse juhtumi puhul suhtles prokuratuur Eurojust kaudu isiku kodukohariigiga ja edastas neile kohtuotsuse jm info eesmärgiga tagada lapse edasine turvalisus.

30.04.19 seisuga on ühel käitumiskontrollita tingimisi karistatul katseaeg edukalt lõppenud; kolme käitumiskontrollita tingimisi karistatu katseaeg veel kestis ja vaadeldud perioodil ei ole neist ühelgi katseajal uue kuriteo toimepanemist tuvastatud.

Karistusest tingimisi vabastamine allutamiseega käitumiskontrollile (KarS § 74)

12 süüdimõistetut vabastati karistusest tingimisi allutamiseega käitumiskontrollile. Isikuid karistati vangistusega vahemikus kolm kuni 40 kuud (mediaan 15 kuud), katseaja mediaankestusega 18 kuud.

Kõigile 12-le käitumiskontrollile allutatud karistatule määrati vähemalt üks lisakohustus. Kõigile määrati lisakohustuseks sotsiaalprogrammi kohustus ja pooltele sõltuvusainete tarbimise keeld. Kolmele isikule kohaldati ka lähenemiskeeld, neist ühe suhtes kohaldati lähenemiskeeldu ka menetluse ajal.

Tabel 11. LSVs tingimisi karistatute katseaja pikkus (KarS § 74)

Käitumiskontrolli tähtaeg	Pikkus kuudes
Miinimum	12 kuud
Maksimum	60 kuud
Mediaan	18 kuud

Tabel 12. LSVs tingimisi karistatutele kohtuotsusega määratud lisakohustused

Lisakohustused	Esinemise sagedus karistatu arvu lõikes
Sotsiaalprogramm	12
Alkoholi tarvitamise keeld	5
Narkootikumide tarvitamise keeld	2
Lähenemiskeeld	3

5. Karistuse täideviimine kriminaalhoolduses

Kriminaalhoolduse standard⁸ näeb lähisuhtevägivallas süüdimõistetud isikute käitumiskontrolli rakendamisel ette teatud erisused. Peamiselt puudutavad need vägivalatseja kohtlemistaset, registreerimiskohustuse intensiivsust, kannatanu informeerimist süüdlase hooldusaluseks võtmise kohta ning MAPPA⁹ kohaldamist perevägivalla eest süüdimõistetute suhtes.

Tabel 13. Lähisuhtevägivallas süüdimõistetud isiku kohtlemine kriminaalhoolduses

Kohtlemisviis	Soovitus standardis
Sekkumisvajadus	Kriminaalhooldusaluseid, kes on süüdi mõistetud oma pereliikme või lähisugulase kehalise väärkohtlemise eest, koheldakse esimesel aastal automaatselt kõrgele kohtlemistasemele vastavalt.
Registreerimise intensiivsus	Kaks korda kuus. Kuni hoolduskava koostamiseni kord nädalas.
Kodukülastused	Vähemalt üks kord poolaastas.
Sekkumised	Programmide, nõustamine, ravi, näidustusel psühholoog, psühhiaater.
Võrgustikutöö	Koostöö võrgustikuga (politsei, töötukassa, kool, KOV jne). Kõik perevägivalla eest süüdimõistetud kuuluvad automaatselt MAPPA-sse, mida viiakse ellu kord kvartalis.
Koostöö kannatanuga	Kannatanut teavitatakse kriminaalhoolduse algusest ja võimalusest avaldada arvamust ja anda informatsiooni, kui kriminaalhooldusaluse suhtes on kohaldatud lähenemiskeeldu, teda on karistatud raske isikuvastase kuriteo või kontaktseksuaalkuriteo eest. Kui kannatanu on karistatu pereliige, kontakteerub kriminaalhooldusametnik kannatanuga isiklikult, et kirjad ei satuks süüdimõistetute kätte.
Karistusregistri päringud	Võimalike õigusrikkumiste tuvastamiseks päring vähemalt iga kolme kuu järel.

Allikas: Kriminaalhooldusstandard

Peamised tähelepanekud

- Puudub praktika, et LSV-s süüdistatavate suhtes tellitakse kohtueelne ettekanne, see ei ole täna kohustuslik ega ka juhistes soovitud praktika.
- On positiivne, et kõikidel juhtudel määrati lisakohustusena programmikohustus, sealjuures kõik mehed (10) suunati paarisuhtevägivalla vähendamise programmi, ja pooltel juhtudel koos sõltuvusainete tarvitamise keeluga.
- Puudub erilähenedamine LSV-s süüdimõistetud naiste osas. Mõlema naissoost karistatu puhul esines viiteid, et nad võisid olla varasema vägivalla ohvrid.
- Kriminaalhoolduse kontakt hooldusalusega oli aktiivne ja enamasti kombineeritud korraliste kohtumiste, programmide ja kodukülastustega. Rõhuasetus oli järelevalvel ja rikkumistele reageeriti koheselt, taasühiskonnastavad tegevused olid seotud eeskätt programmi pakkumisega. Tõsiste sõltuvusprobleemidega isikud ei suutnud käitumiskontrolli perioodil katseaja tingimusi täita hoolimata kriminaalhoolduse aktiivsest järelevalvest ja toest nii nõustamise kui programmide abil.
- Ebaselge on ohvrite abistamise osas juhtumikorraldus ja rollide jaotus kriminaalhooldaja ja teiste partnerite vahel.

Käitumiskontrollile allutatud 12 karistatust oli 30.04.19 seisuga:

- Kaks isikut mõistetud süüdi uue teo eest, sh üks sama kannatanu vastu vägivalla kasutamise eest. Mõlemad isikud jäid karistuste liitmisel vabadusse.

⁸ Vt täpsemalt: https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/krh_standardid_muudetud_marts_2019.pdf

⁹ MAPPA on võrgustikupõhine spetsialistide ümarlaud kõrgema riskiga kriminaalhooldusalustele, mida vanglateenistus on rakendanud alates 2015. aastast koostöös politsei ja teiste asjassepuutuvate partneritega.

- Ühe isiku karistus pöörati katseaja tingimuste rikkumise eest täitmisele ja isik läks vangistust kandma.
- Ühele isikule tehti katseajal lisakohustuste rikkumise eest kaks erakorralist ettekannet (pikendati katseaega ja määrati programmikohustus), kuid praeguseks on katseaeg lõppenud.
- Kahe isiku osas on katseaeg lõppenud, käitumiskontrolli ajal hoiatusi ja erakorralisi ettekandeid ei tehtud.
- Kolme isiku puhul oli käitumiskontrolli periood kestnud vaid mõned nädalad ja selle aja jooksul ei olnud hoiatusi ja ettekandeid tehtud.

Registreerimiskohustus

Esmakohtumine

Esmakohtumine kriminaalhoolduses toimus vaadeldud juhtumitest pooltel juhtudel esimese nädala jooksul alates kohtuotsuse kriminaalhooldusosakonda jõudmisest. Pooltel juhtudel toimus esmakohtumine 10 päeva kuni kolme nädala jooksul:

- Kolme isiku esmakohtumine toimus algselt planeeritud ajast paar päeva hiljem, sest hooldusalune ei olnud väidetavalt kutset kätte saanud, viibis välismaal tööl või teisel aadressil.
- Ühe karistatu esimene kohtumine viibis 10 päeva võrra haiguse tõttu.
- Kahe karistatu esmakohtumine viibis kolm nädalat, ühel juhul selgus, et karistatu viibis samal perioodil statsionaarsel sõltuvusravil ja teisel juhul oli isik haige.

Esimesel kohtumisel vesteldi hooldusalusega kriminaalhoolduse olemusest ja sellega seotud reeglitest ning nende rikkumistega kaasnevatest tagajärgedest, hooldusaluse õigustest ja kohustustest ja kohtu määratud kohustusest. Kuni hoolduskava koostamiseni toimusid kõikidel vaadeldud juhtudel kohtumised kord nädalas.

Korralised kohtumised

Üldjuhul toimusid esimesel kuul kuni hoolduskava koostamiseni kohtumised kord nädalas ja edaspidi kaks korda kuus. Tähelepanekud:

- Enamasti tuli hooldusalune kohtumisele üksinda, üksikutel juhtudel kas koos poja (beebi) või naisega.
- Kahe hooldusaluse korralistel kohtumistel osalemisega ei esinenud probleeme ja nende katseaeg on tänaseks edukalt lõppenud: kõikidel kohtumistel osaleti vastavalt tähtajale ja ei esinenud põhjusega ega põhjuseta puudumisi.
- Neljal isikul esines vähemalt üks puudumine mõjuval põhjusel. Näiteks kriminaalhooldusaluse haigus, lähedase haigus või tervislik seisund, mis eeldas hooldusaluse viibimist lähedase juures (ema haiglast ära toomine, lapse sünd), ette teatatud muutus töögraafikus.
- Viie kriminaalhooldusaluse puhul esines vähemalt ühel korral hooletusest registreerimiskohustuse mitte täitmist. Näiteks ununes registreerimisaeg, hooldusalune magas sisse või jättis teatamata muudatusest töögraafikus, üksikutel juhtudel ilmus kriminaalhooldusalune kohtumisele alkoholitarvitamise nähtudega ja ühel juhul haigena. Nendel juhtudel jättis kriminaalhooldaja kohtumise ära ja palus kriminaalhooldusosakonda ilmuda järgmisel korral.
- Esines valmisolekut otsida paindlikke lahendusi. Näiteks ligi kolm kuud ravil viibiva hooldusalusega saavutati kokkulepe, et registreerimised toimuvad viisil, kus ühel nädalal vestleb kriminaalhooldaja raviasutuse sotsiaaltöötajaga ja teisel kriminaalhooldusalusega.
- Võis täheldada, et käitumiskontrolli perioodi esimesel paaril kuul oli hooldusaluste motivatsioon korralisel registreerimisel osaleda suurem. Hooldusalused olid erineva motivatsioonitasemega. Esines juhtumeid, kus isik tuli kohtumisele alkoholijoobes või -jäaknähtudega. Rohkem oli korraliste kohtumistega probleeme neil, kes tarvitasid alkoholi või

narkootikumede. Hooldusalused, kel esines probleeme registreerimiskohustusega, puudusid ka programmikohtumistelt (sageli toimusid need järjestikku).

- Registreerimiskohustuse mittetäitmisele reageeris kriminaalhooldaja hooldusaluselt seletuse võtmisega ja andis uue registreerimisaja. Üldjuhul paluti osakonda ilmuda kas järgmisel päeval või paari järgneva tööpäeva jooksul. Esines näiteid, kus registreerimiskohustuse rikkumise korral toodi järgmise korralise registreerimise aeg ettepoole. Ühele hooldusalusele, keda kriminaalhooldajal ei õnnestunud mitme nädala jooksul kätte saada, tehti korduvate korraliste kohtumiste rikkumise eest kaks hoiatust ja seejärel erakorraline ettekanne.

Tabel 14. Probleemid registreerimiskohustuste täitmisel

Probleemid registreerimiskohustuse täitmisel	Tagajärg
Hooldusalune xxx. KK algas 2018. a jaanuaris ja lõppes 2019. a jaanuaris	
Esmakohtumisele ja järgmistele kohtumistele tuli õigeaegselt.	
Hooldusalune xxx. KK algas 2018. a jaanuaris , alates aprillist viibib isik katseaja tingimuste rikkumise tõttu vanglas	
25.01.18 ei ilmunud esimesele kohtumisele. Ei olnud kutset kätte saanud.	Vesteldi ja lepiti uus aeg järgmiseks päevaks. Kohustus täideti 26.01.
30.05.18 ei ilmunud korralisele registreerimisele. Hooldusalune selgitas, et unustas registreerimise, kuna töö on kiire.	Kriminaalhooldaja helistas 31.05 ja nõudis kohest osakonda ilmumist. Kohustus täideti. Kohtumisel võeti seletuskiri.
28.09.18 ei ilmunud korralisele registreerimisele. Helistas, et on haige, täpsemaid vastuseid ametniku küsimustele ei andnud. Perioodidel 01.10–10.10.18 ja 16.–23.10.18 ei õnnestunud kontakti saada. Hooldusalune telefonile ei vastanud.	Kuna kontakti ei saadud, siis hooldusaluselt seletust ei võetud. 23.10.18 erakorraline ettekanne. 19.11.2018 lükkas kohtunik otsuse tegemise kaks kuud edasi. 21.01.19 kohtuistungil otsustas kohtunik karistust täitmisele mitte pöörata ja määras täiendava kohustuse läbida kuni katseaja lõpuni programm „Kainem ja tervem Eesti“.
Hooldusalune xxx. KK algas 2018. a veebruaris ja lõppes 2019. a märtsis	
15.03.18 ilmus kohtumisele alkoholilõhnadega, kohtumine jäeti ära.	Määrati uus registreerimise aeg.
Hooldusalune xxx. KK algas 2018. a märtsis ja lõppes 2019. a märtsis	
16.05.18 helistab ja palub lükata registreerimine edasi, kuna on tööl Tallinnas. Oli sellest varem rääkinud.	Anti luba tulla registreerima 18.05.2018, kuna varem on korralikult kohal käinud. Kohustus täideti.
13.08.18 helistab ja küsib, millal oli registreerimise aeg. Ise arvab, et homme, aga kuna telefon läks katki, siis ta ei näe oma ülesandeid. Kuuldes, et registreerimine on täna, palub luba tulla registreerimisele homme, kuna ta on juba Tallinnas tööl.	Võetud seletuskiri. Isik selgitas, et oli unustanud, kuna töö on kiire. Kriminaalhooldaja lükkas registreerimise edasi 14.08.18 kell 9.00 ja teatas, sellised edasilükkamised on pigem erand kui reegel. Kohustus täideti.
Hooldusalune xxx. KK algas 2018. a mais	
Esmakohtumisele ja järgmistele kohtumistele tuli õigeaegselt.	
Hooldusalune xxx. KK algas 2018. a augustis	
11.10.18 helistab ja palub registreerimine järgmisel päeval (12.10), kuna ta on tööl.	Anti luba tulla 12.10.18. Kohustus täidetud.
Andis üks päev varem teada, et ei saa tulla, kuna ema on Saaremaal haiglas ja talle on vaja järgi minna.	Anti uus aeg nelja päeva pärast. Kohustus täideti.
Hooldusalune xxx. KK algas 2018. a augustis	
12.04.19 teatas, et magas sisse (tuli töölt ja jäi tukkuma ja täna registreerimisele enam ei jõuaks.	Anti luba tulla 15.04. Kohustus täidetud.
Hooldusalune xxx. KK algas 2019. a veebruaris	
Esimene registreerimine 10 päeva hiljem (15.02.19 asemel 26.02), kuna haigestus.	Paluti esitada arstitõend, mille arst saatis meilile. Anti uus aeg. Kohustus täidetud.
Hooldusalune xxx. KK algas 2019. a märtsis	

Helistas 5.04.19, et ei saa tulla, kuna on lapsega EMOs.	Anti uus aeg ülejäämiseks tööpäevaks, kohustus täideti.
Hooldusalune xxx. KK algas 2018.a jaanuaris	
Esimesele registreerimisele 18.01.18 ei ilmunud, kuna oli Soomes tööl. Puudus välismaale mineku luba. Ametnikku informeeris sellest kannatanu 17.01.18.	Esmakohtumine toimus 26.01.18.
09.03.18 ilmus registreerimisele joores, kriminaalhooldaja jättis kohtumise ära.	Anti uus aeg 12.03. Täidetud.
04.05.18 helistas, et on haige ja ei saa registreerimisele tulla.	Anti uus aeg 7.05. Täidetud.
13.08.18 helistas, et on haige ja ei saa registreerimisele tulla.	Luba anti tulla 14.08. Täidetud.
Hooldusalune xxx. KK algas 2018. a märtsis. Uus otsus ja liitkaristusena vangistuse asendamine ÜKT-ga novembris 2018.	
Märtsi lõpust kuni juuni lõpuni viibis statsionaarsel narkoravil, registreerimiskohustust asendasid telefonivestlused.	Juuni lõpus ravi katkestati, kuna isik ei täitnud haigla reegleid (jätkas tarvitamist).
19.09.18 helistas, et peab täna tööobjekti lõpetama ja ei saa tulla registreerimisele ja sotsiaalprogrammi.	Kohtumine 21.09.2018.a. Korrati programmi aega (24.09.18) ja et puudumisel ühtegi vabandavat põhjust ei aktsepteerita.
9.10.18 ilmub kohtumisele alkoholilõhnadega.	Võeti seletuskiri. Kutsuti järgmisele registreerimisele planeeritust varem ehk juba 1 nädala pärast.
22.10.18 ei ilmu kohale ja tuli ise osakonda 23.10.18.	Arvas, et kohtumine toimub 23.10.18. Järgnes kirjalik hoiatus.
Hooldusalune xxx. KK algas 2019. a aprillis	
Esmakohtumisele ja järgmisele kohtumisele tuli õigeaegselt.	

Programmis osalemise kohustus

Süüdimõistva kohtuotsusega määrati lisakohustusena sotsiaalprogrammis osalemise kohustus kõigile tingimisi vangistusega käitumiskontrollile allutatud isikutele. Kui üldjuhul määrati süüdimõistetule üks programm, siis ühele isikule määrati hoolduskava kohaselt kaks programmi: pere- ja paarisuhtevägivalla vähendamise programm ning „Kainem ja tervem Eesti“. Erakorralise ettekande tulemusena määrati veel ühele isikule programmikohustus.

Tabel 15. LSV juhtumites kohtuotsusega määratud sotsiaalprogramm lisakohustusena

Sotsiaalprogramm ¹⁰ lisakohustusena	Arv
Pere- ja paarisuhtevägivalla vähendamise programm	6
Eluviisitreening	2
Programm „Jõud muutuda“	1
Viha juhtimise programm	1
Naiste motivatsiooniprogramm „Võida“	2
Programm „Kainem ja tervem Eesti“ ¹¹	2

Kriminaalhoolduse standardi kohaselt viiakse sotsiaalprogramm läbi kriminaalhoolduses katseaja esimesel poolel, et tagada võimalus muutuse kinnistumiseks ja vajadusel uuesti sekkumiseks. Kõige varem liituti programmiga poolteist kuud ja kõige hiljem seitse kuud käitumiskontrolli perioodi algusest.

Päevikukannete analüüs näitas, et programmis osalemise motivatsioon ei ole alati kõrge. Näiteks võis leida päevikutest kriminaalhooldajate tehtud tähelepanekuid: „Isik teatas kohe alguses, et ta

¹⁰ Vt sotsiaalprogrammide kirjeldusi siit:

https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/1964/Korrektsooniline%20sotsiaaltoo_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y ja <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/teemalehed/sotsiaalprogrammid>.

¹¹ Vt programmi kirjeldust siit: <https://terviseinfo.ee/et/valdkonnad/alkohol/kainem-ja-tervem-estti>.

ei soovi programmis osaleda.“, „*Isik ei soovi programmis osaleda ja enda sõnul pole tal seda vaja.*“. Vähemalt ühel juhul avaldas hooldusalune soovi osaleda individuaalprogrammis. Mõnel juhul hindasid kriminaalhooldajad karistatu programmis osalemist passiivseks, ent seda ei peetud põhjuseks, et programmis osalemist mitte arvestatuks lugeda.

Üksikutel kordadel, kui programmi tunnist puuduti, oli see põhjendatud (nt haigus, lapse sünd, töö) ja puudunud tunnis käsitletud teemad töötati hiljem läbi (nt anti selleks täiendavad kodused ülesanded või tehti järeltund enne järgmist grupitundi).

Programmi katkestas üks isik (programmi Jõud muutuda). Tegu oli hooldusalusega, kel oli probleeme nii alkoholi kui narkootikumide tarvitamisega ja kel puudus motivatsioon programmis osaleda. Hooldusalune ei jõudnud tundidesse või ilmus kohale alkoholitarvitamise tunnustega. Kuna isiku suhtes oli muude käitumiskontrolli kohustuste rikkumisega seoses tehtud hoiatusi, siis esitas kriminaalhooldaja programmikohustuse rikkumise kohta erakorralise ettekande.

Mitmel juhul väljendasid hooldusalused muret, et nad ei saa programmis töö tõttu osaleda. Siinkohal võib pidada positiivseks, et programmis osalemise tagamiseks esines näiteid, kus kriminaalhooldaja kontakteerus hooldusaluse tööandjaga, et täpsustada isiku töögraafikut või võimalusi töölt puududa.

Samuti kontakteeruti programmi „Kainem ja tervem Eesti“ koordinaatoriga, et kontrollida kriminaalhooldusaluse programmis osalemist.

Alkoholi tarvitamise keelu täitmine

Kohus määras isiku süüdimõistmisel lisakohustusena alkoholi tarvitamise keelu 12-st viiele isikule. Lisaks määrati kahele isikule alkoholi tarvitamise keeld katseaja tingimuste rikkumisel erakorralise ettekande tulemusena. Kõikidel juhtudel, kus isikule määrati alkoholi tarvitamise keeld, oli isikule määratud ka sotsiaalprogrammi kohustus.

Alkoholi tarvitamisest loobumise toetamiseks ja alkoholi tarvitamise keelu kontrollimiseks viisid kriminaalhooldusametnikud ellu järgmiseid tegevusi:

- Vestlused korralistel kohtumistel hooldusalusega alkoholi mõju ja tagajärgede teemal.
- Kodukülastused käitumiskontrolli lisakohustuste täitmise kontrollimiseks, mõnel korral läksid ametnikud alkokontrolli tegema ka hooldusaluse töökohta.
- Kriminaalhooldusosakonnas korralistel kohtumistel tehtav alkokontroll.
- Lisaks saadi infot alkoholi tarvitamise keelu täitmise kohta politseist (nt kui oli politsei väljakutse ja isikul oli tuvastatud joove). Samuti laekus mõnel juhul info hooldusaluse alkoholi tarvitamise kohta kannatanult, karistatu teistelt pereliikmetelt või naabritelt.

Alkoholi tarvitamise keelu rikkumise korral võeti hooldusaluselt seletuskiri, ühel juhul kutsuti isik järgmisele registreerimisele varem, tehti täiendavaid alkoholi tarvitamise kontrolle osakonnas, kodus võis töökohal, suunati isik täiendavalt programmi ja määrati hoiatusi. Ühe isiku alkoholi tarvitamise keelu rikkumiste kohta esitati erakorraline ettekanne ka kohtusse.

Tabel 16. Sõltuvusainete tarvitamise keelu täitmise toetamine ja kontroll kahe näite põhjal

Keelu täitmise kontrolli ja toetamise kirjeldus
<p>Hooldusalune xxx. KK algas 2018. a märtsis. Uus otsus ja liitkaristusena vangistuse asendamine ÜKT-ga 2018. a novembris.</p> <ul style="list-style-type: none">• Alates KK algusest viibis statsionaarsel narkoravil.• 20.06.18: ravi katkestati haigla poolt isiku sisekorraeeskirjade rikkumise tõttu (isik tarvitas alkoholi).• 29.06.18: kodukülastus, hooldusalust ei ole kodus, vesteldi hooldusaluse emaga.• 29.06.18: narkotest osakonnas, näidud negatiivsed.• 24.08.18: kodukülastus, hooldusalust ei ole kodus (väidetavalt tööl), vesteldi hooldusaluse emaga.

- 16.08.2018: prokurör esitas kohtule kokkuleppe uue kuriteo karistuse osas (liitmisel vangistuse asendamine ÜKT-ga), 30.08.18 kohus saatis kokkuleppe tagasi prokuratuuri.
- 18.09.18: kodukülastus, hooldusalust ei ole kodus, vesteldi hooldusaluse emaga.
- September 2018: laekub teade politseist, et juulis on isik saanud 13.07.18 narkorikkumise eest rahatrahvi.
- 24.09.18: osakonnas tehtud narkotest (süljest + uriinist: mõlemad positiivsed kanepi osas) + programmi 1. tundi seetõttu ei võeta. **KrH tegi HOIATUSE.**
- 01.10.18: narkotest osakonnas, näidud negatiivsed, osales programmis.
- 9.10.18: hooldusalune ilmub osakonda registreerimisele ja programmi alkoholilõhnadega, tundi ei võeta.
- 22.10.18: isik katkestab programmi. **KrH tegi HOIATUSE.**
- 31.10.18: kodukülastus, hooldusalust ei ole kodus, vesteldi hooldusaluse emaga.
- 5.11.18: uus kohtuotsus, liitkaristusena vangistuse asendamine ÜKT-ga. Lisakohustusi ei määratud.

Hooldusalune xxx. KK algas 2018. a jaanuris, isik katseaja tingimuste rikkumise tõttu alates 2019. a aprilli algusest vanglas.

- Esimesel kuul toimusid kohtumised osakonnas kord nädalas, 14.02.18 liitus paarisuhtevägivalda ennetusprogrammiga, mille lõpetas 02.05.18.
- 8.03.18 (kl 16:11): kodukülastus, hooldusalust ei olnud kodus (väidetavalt töö), vesteldi kannatanuga, alkokontrolli ei saanud teostada.
- 16.03.18 (kl 23.40): alkokontroll, hooldusalune ei vastanud telefonile (väidetavalt magas), alkokontrolli ei saanud teostada.
- 20.03.18 (kl); helistatud hooldusalusele, kes ei vastanud, alkokontrolli ei saanud teostada.
- 04.04.18: alkokontroll osakonnas, kaine.
- 11.04.18: info, et hooldusalune oli pöördunud psühhiaatri poole, kes suunas programmi „Kainem ja tervem Eesti“, programmi kohtumised planeeriti 25.04, 02.05, 10.05, 28.05 – jättis tulemata, 21.06 – jättis tulemata,
- 13.04.18 (kl 22.20): kodukülastus, teostati alkokontroll – kaine.
- 4.05.18: kodukülastus, hooldusalust polnud kodus (väidetavalt töö), vesteldi kannatanuga, alkokontrolli ei saanud teostada.
- 27.05.18: info kannatanult, et hooldusalune juba mitmendat päeva joob.
- 31.05.18: alkokontroll osakonnas, kaine.
- 14.06.18 (kl 17.20): alkokontroll isiku töökohas, kaine.
- 28.06.18: teade politseist, et hooldusalusel tuvastati joove. **KrH tegi HOIATUSE.**
- 15.07.18, teade politseist, et hooldusalusel tuvastati joove. **KrH tegi HOIATUSE.**
- Augustis info TAI koordinaatorilt, et hooldusalune katkestas programmi „Kainem ja tervem Eesti“.
- 13.09.18: kontakt hooldusaluse õega, kes tunnistas isiku alkoholiprobleeme ja alkoholi tarvitamist.
- Alates septembri lõpust registreerimistele ei ilmu.
- 6.11.18: erakorralise teemal istung jäi ära, kuna hooldusalune ei ilmunud kohale
- 20.11.18: toimus erakorralise ettekande teemal kohtuistung, kohtunik lükkas otsustamise kaks kuud edasi;
- 23.11.18 (kl 23.25): kodukülastus, kannatanu sõnul ei olnud hooldusalust kodus ja alkokontrolli ei saanud teostada. Kahtlustati, et alkoholi tarbinud kannatanu varjas hooldusalust ametnike eest.
- 27.11.18: andis nõusoleku alustada alkoholi tarvitamise häire raviga
- 30.11.18 (kl 22.33): alkokontroll kodus, kaine.
- 04.12.18: hooldusalune annab osakonnas nõusoleku määrata lisakohustuseks osaleda programmis „Kainem ja tervem Eesti“, kohtumised 20.12.18, 09.01.19 – haiguse tõttu ei osalenud, 16.01.19.
- 18.12.18: info kannatanult, et hooldusalune on tarvitanud alkoholi.
- 20.12.18: alkokontroll osakonnas, kaine.
- 28.12.18: alkokontroll osakonnas, kaine.
- 11.01.19: kodukülastus, teostati alkokontroll – kaine. Kodukülastused viidi läbi, kuna isik ei ilmunud registreerimisele väites, et on haige. Kodukülastused tehti kolmele väidetavale aadressile.
- 21.01.2019: **ERAKORRALISE ETTEKANDE kohtuistung**, kohtunik otsustas karistust täitmisele mitte pöörata ja määras täiendava kohustuse: läbida kuni katseaja lõpuni „Kainem ja tervem Eesti“ programm.
- 28.01.19: kodukülastus, hooldusalust ei olnud kodus, alkokontrolli ei saanud teostada.
- 29.01.19: info kannatanult, et hooldusalune on 25.01 ja 27.01 tarvitanud alkoholi.
- 29.01.19: teade politseilt, et hooldusalusel tuvastatud joove
- 05.02.19 (kl 16:02): kodukülastus, hooldusalust polnud kodus ja alkokontrolli ei saanud teostada. Kannatanu sõnul oli hooldusalune olnud päev varem purjus.
- 7.02.19: teade programmi läbiviijalt, et isik pole kolmes viimases tunnis käinud ja temaga kontakti ei saa.
- 7.02.19: alkokontroll osakonnas, kaine. Isik teatas programmi katkestamisest.
- 14.02.19: isik registreerimisele ei ilmu
- 25.02.19: **ERAKORRALISE ETTEKANDE kohtuistung**, kohtunik otsustas karistuse täitmisele pöörata.

Lähenemiskeelu täitmine

Hooldusalustega, kellele oli kohus määranud lähenemiskeelu, tõstatas kriminaalhooldaja korralisel kohtumisel ka lähenemiskeelu täitmise küsimusi. Näiteks:

- Ühel karistatud isikul oli keelatud läheneda kannatanule, kes oli ühtlasi tema lapse ema ning suhtlemine lapsega toimus karistatud isiku ema ja lastekaitse vahendusel. Kriminaalhooldaja uuris kohtumistel, kuidas sujub lapsega suhtlemise korraldus ja soovitas lapsega suhtlemise probleemide jätkumise korral pöörduda lastekaitsele. Hooldusaluse poolt kriminaalhooldajale esitatud info kohaselt esines tal kannatanuga (juhuslikke) kohtumisi ja sõnelusi seoses lapsega suhtlemise ja lapse üleandmisega.
- Ühel juhul sai kriminaalhooldaja ohvriabitöötajalt info, et ilmselt ei ole kannatanu täielikult mõistnud lähenemiskeeluga seatud suhtlemiskeelu olemust ja esines LSV poolte juhuslikke kohtumisi. See näide kinnitab vajadust lähenemiskeeluga kaitstud ohvrile ja süüdlasele täpselt selgitada keelu ulatust ja tagajärgi. Karistatu sõnul oli esimene kontakt seatud senisest ühisest elukohast oma asjade ära toomisega ja teised kohtumised olid juhuslikud (tänaval, perearsti juures).
- Ühel juhul andis paar kuud enne lähenemiskeelu ja käitumiskontrolli lõppu ohver kriminaalhooldajale teada, et ta sooviks lähenemiskeeldu pikendada, kuna tunneb endiselt vägivallatseja ees hirmu. Kriminaalhooldaja andis ohvrile lähenemiskeelu taotlemiseks nõu. Pole teada, kas kõnealuse juhtumi puhul oli ohver kontaktis ka ohvriabiga või kas pakutav tugi ohvriabist oli piisav ning kas isik pöördus kohtusse tsiviilõigusliku lähenemiskeelu taotlemiseks.
- Ühel juhul lähenemiskeelu täitmise osas ühtegi küsimust käitumiskontrolli perioodil ei tekkinud. LSV pooled olid lahku läinud ja enam kokku ei puutunud.
- Lähenemiskeeluga seoses tõusetus praktikas küsimus, et kas lähenemiskeeld peaks olema korratud ka karistatu suhtes tehtud uues otsuses, kui süüdlasele mõistetakse liitkaristus. Vaadeldud juhtumites esines üks näide, kus märtsis 2018 jõustus süüdimõistev kohtuotsus¹², millega kohaldati isikule kannatanu kaitseks lähenemiskeeld üheks aastaks. Novembris 2018 jõustus sama isiku suhtes uus kohtuotsus¹³ (tegu ei olnud LSV kuriteoga), kus isikule mõisteti liitkaristusena vangistus, mis asendati üldkasuliku tööga. Karistatule lisakohustusi ei määratud ja lähenemiskeeluga seonduvat uues otsuses ei täpsustatud. Esimese karistuse täitmist kontrollinud kriminaalhooldaja andis kannatanule novembris 2018 teada, et temaga koostöö lõpeb, kuna hooldusaluse suhtes jõustus uus otsus ja temaga hakkab tegelema uus kriminaalhooldaja ning ühtlasi kinnitas ta kannatanule lähenemiskeelu kehtivust kuni 29.03.2019. Uue kriminaalhooldaja päevikukannete kohaselt ei ole lähenemiskeelu teemat karistatud isikuga tõstatatud ja ka kannatanuga ei ole sellest vesteldud.

Muud tegevused

Kannatanu teavitamine

Projekti perioodil alustatud juhtumite käitumiskontrolli perioodi alguses võeti kannatanutega ühendust enamasti e-maili teel, helistati ja ühel korral saadeti info tähtitud postiga. Kahel juhul anti kannatanule samaaegselt teada nii kriminaalhoolduse algusest kui ka sellest, et esmakohtumisele hooldusalune ei jõudnud.

¹² Lahend nr 1-18-1676.

¹³ Lahend nr 1-18-8393.

Käitumiskontrolli ajal suheldi kannatanuga enamasti telefoni teel. Ühel juhul tuli hooldusalune registreerimisele koos kannatanuga ja ühel juhul õnnestus kannatanuga vestelda kodukülastuse ajal (karistatu ei viibinud kodus).

Kontakt kannatanuga oli aktiivsem nendel juhtudel, kus kannatanu jätkas vägivallatsejaga suhtlemist või kannatanu kaitseks oli määratud lähenemiskeeld. Esines näiteid, kus kannatanu võttis kriminaalhooldajaga ühendust, et jagada muresid seoses mehe ähvardusega mitte alimene maksta, mehe pideva joomisega või jätkuva hirmuga mehe ees. Nendel juhtudel tekkis küsimus, et kas vastavat infot jagas kriminaalhooldaja ka ohvriabiga, kel on keskne roll ohvri toetamisel ja seda ka peale käitumiskontrolli lõppu.

Päevikutest ei nähtunud, et kriminaalhooldaja oleks aktiivselt osalenud ohvritega tehtavas võrgustikutöös, pigem olid kriminaalhooldaja kontaktid kannatanute ja ohvriabiga juhuslikud ja sõltusid sellest, kas hooldusaluse käitumiskontrolli tingimused või elukorraldus eeldas kontakti kannatanuga.

MAPPA võrgustik

MAPPA kohtumised toimusid regulaarselt kord kolme kuu jooksul. Osalejate ring kohtumisel oli lai: kriminaalhooldusametnikud (sh kodukülastust teostavad ametnikud), politsei, ohvriabitöötaja, KOV ametnikud (sotsiaaltöötajad), MTÜde esindaja. MAPPA võrgustikuliikmed eraldi koolitust mudeli kasutamiseks saanud pole.

Päevikukanded ei võimalda teha lõplikke järeldusi, ent jäi silma passiivne infovahetus ja teiste poolte vähene kokkupuude arutatud isikuga. MAPPA võrgustikku ei kasutatud proaktiivselt, et kokku leppida tulevikus ühiselt kavandatavaid tegevusi, kohtumistel vahetati infot toimunud sündmuste ja seniste kokkupuudete kohta, millel on samuti oluline lisaväärtus. Näiteks said prokurörid kohtumistelt infot uute võimalike lisakohustuste kohta.

Karistusregistri päring

Kriminaalhoolduse standardi kohaselt tehakse karistatu võimalike uute õigusrikkumiste tuvastamiseks päring karistusregistrisse vähemalt iga kolme kuu järel. Vaadeldud juhtumites tegid kriminaalhooldajad regulaarselt päringuid, päringutega uusi rikkumisi ei tuvastatud. Info uutest väärteokaristustest jõudis kriminaalhooldajani politseist ja uutest kuritegudest prokuröridelt ja ka kriminaalhooldusaluselt endalt.

Peamised järeldused

Analüüs käsitleb Pärnu LSV pilootprojekti näitel projekti perioodil Pärnumaal registreeritud 46 LSV kuriteo menetlemise käiku ja tulemusi. Kuna analüüs hõlmab ühe piirkonna praktikat väikese arvu juhtumite kohta, ei tohiks käsitletud juhtumite põhjal teha üldistusi kogu Eesti praktikale LSV menetlustes.

LSV-ga tegelemisel on politseis ja prokuratuuris toimunud oluline edasimineku. Näiteks alustatakse politseisse jõudnud juhtumites enam menetlusi, kohtusse jõuab rohkem LSV toimepanijaid, menetlused viiakse lõpule kiiremini, prokurörid kaaluvad aktiivsemalt lähenemiskeelu vajadust, menetlejatele on pakutud koolitusi ja koostatud juhendeid ohvrite kohtlemise ja kaitse tagamise parandamiseks ning arendatud on teenuseid ohvritele.

LSV juhtumitega tegelemisel õiguskaitse süsteemis esineb samas ka mitmeid kitsaskohti.

Menetlemata jätmine. Ülekaalukas osa LSV infoteadetest ei jõua kriminaalmenetluseni, enamasti objektiivsetel põhjustel. Näiteks kui on tegu pereliikmete vahelise olmetüli, lärmaka konflikti või muu vägivalda kahtlusega intsidendiga, millel esmapilgul kuriteo tunnused puuduvad. Politseisse jõudnud LSV infoteadetest (160) oli menetluse alustamise osakaal 29% (46) ja alustatud menetlustest omakorda ligi 35% juhtudel lõpetati menetlus aluse puudumise tõttu.

Karistamine. Tuvastatud kahtlustatavatest (44) jõuti karistusotsuseni 18 (41%) isiku suhtes. Kohus karistas isikuid enamasti tingimisi vangistusega allutamise ja käitumiskontrollile koos kahe lisakohustusega – osaleda sotsiaalprogrammis ja mitte tarvitada alkoholi. Kohtu mõistetud mediaanvangistus oli 12 kuud ja -katseaeg 19 kuud, karistused jäid pigem karistusmäära alammäära lähedale.

Lõpetatud menetlused. Lõpetatud menetlustes (v.a aluse puudumise tõttu lõpetamised) kohaldati enamasti lepitusmenetlust (7 juhul, millest üks menetlus uuendati ja isik mõisteti süüdi). Kõigi alaealise kahtlustatavaga LSV juhtumites (3 juhul) lõpetati menetlus alaealise toimepanija sätte alusel.

Lähenemiskeeld. Kuigi lähenemiskeelu kohaldamise vajalikkust kaalutakse rohkem, on selle kohaldamise aktiivsus veel tagasihoidlik (7% juhtudel). On kahetsusväärne, et 2015. aastal loodud võimalust kohaldada lähenemiskeeldu koos elektroonilise valvaga ei ole suudetud nelja ja poole aasta jooksul selleks sobivate seadmete puudumise tõttu rakendada.

Menetluskiirus. LSV menetlused kestsid keskmiselt ligi 120 päeva ehk neli kuud (mediaan kolm kuud). Viieendik menetlustest kestis vähem kui 10 päeva. Menetluse pikkust mõjutas eeskätt kiirmenetluste suur osakaal. Projekti perioodil alustatud menetlustest jõudsid pooled kohtusse kiirmenetlustes (9). Teistes menetlusliikides kestsid kohtusse jõudnud LSV kriminaalasjad keskmiselt seitse ja pool kuud. Lõpetatud menetlustes (v.a KrMS § 199) kestis menetlus keskmiselt ligi neli kuud. Võrreldes Eesti keskmise menetluse kogukestusega kõigis kriminaalasjades (2018. aastal 7,6 kuud), on LSV menetlused lühemad.

Prokuratuuri ja kohtu määratud kohustused. Prokuratuur määras kohustused enamasti kõigile isikutele, kelle suhtes menetlus lepitusmenetlusega või alaealise toimepanija sätte alusel lõpetati. Kohus määras kõigile käitumiskontrollile allutatud isikutele (KarS § 74) lisakohustusi. Karistuse saanud isikutest peaaegu iga viieendik karistati tingimisi KarS § 73 alusel, mis on nn kontrollita isiklikul vastutusel põhinev karistuse kandmise viis ehk mille puhul isikule katseajal käitumiskontrolli ja lisakohustusi ei kohaldata.

Töö erisihtrühmadega. Puudub läbivalt kõigis menetlusetappides erilähenemine alaealiste, naiste ja vaimse tervise probleemidega LSV toimepanijate suhtes, kes vajavad erinevaid kohtlemismudeleid.

MAPPA. Kriminaalhoolduses kasutusel oleva MAPPA kasutegur (asutuste koordineeritud koostöö ja infovahetuse mudel suure riskiga kurjategijate puhul) LSV juhtumites võiks olla senisest suurem. MAPPA kohtumisi korraldati regulaarselt, ent praktikas seisnes see võrgustikupartnerite vahel pigem möödunud sündmuste kohta info vahetamises ja päevikukanded ei viidanud, et seda kasutatakse aktiivselt juhtumikorralduse planeerimiseks.

Sõltuvusprobleemid. Alkoholi liigtarbimine oli üks peamisi tegureid, mis takistas käitumiskontrolli tingimuste täitmist. Kriminaalhoolduse kontroll tingimuste täitmise üle on intensiivne, aga see ei taga sõltuvusprobleemi vähenemist. Tuleb arvestada, et sõltuvusprobleemi tunnistamine ja hooldusalustes motivatsiooni tekitamine on aeganõudev protsess.

Muud tähelepanekud

- Juhtumite käsitlemist LSV infoteadetenähtena võiks edaspidi täiendavalt analüüsida, et hinnata, kas teatud juhtudel kasutada vägivalda infoteadete asemel muud nimetust, nt peretüli teade. See annaks avalikkusele adekvaatsema ülevaate politseisse jõudnud LSVga seotud teadete ulatusest ja ei soodustaks arusaama, et vägivaldajuhtumitest menetluste osakaal on väike (vt ka tähelepanekut sumbumiste kohta).
- LSV juhtumites tehakse menetluse alustamata jätmise üldiselt harva (enamasti jäävad LSV infoteadete menetlusega sidumata). Menetluse alustamata jätmise senisest enam fikseerimine võib kaasa tuua olulise menetluskoormuse kasvu, kuna seda tuleb põhjendada. Teisalt aitaksid menetleja põhjendused kannatanutel paremini mõista, miks menetlust ei alustata ja looksid kannatanule paremad võimalused vastava otsuse vaidlustamiseks ja abi saamiseks.
- Esines näiteid, kus alaealiste ja noorte suhtes kohaldati öösel sündmuskohalt kahtlustatavana kinnipidamist ja politseijaoskonda toimetamist. Kui on oht, et pereliikmete vastu vägivaldne laps on ohtlik iseendale või teistele, siis napib lapse erikohtlemise tingimustele vastavat kohta, kuhu ta rahunemiseks paigutada (veel probleemsem öösiti ja nädalavahetuseti).
- Esines juhtumeid, kus kannatanu pöördus kriminaalhooldaja poole küsimustes, mis kuulusid ohvriabi pädevusse. Ei ole üheselt selge, millist rolli peaks kriminaalhooldaja täitma ohvri suhtes tehtavas juhtumikorralduses.
- Ilmnes juhtum, kus LSV eest käitumiskontrollile allutatud ja lisakohustuse saanud isiku uus karistus oli vangistuse asendamine üldkasuliku tööga ilma lisakohustusteta, mis praktikas tähendas isikule vähem intensiivsemat sekkumist.

Kasutatud kirjandus

Liba, P. (2017). Korrektsiooniline sotsiaaltöö. Sisekaitseakadeemia.

https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/1964/Korrektsiooniline%20sotsiaaltoo_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y (10.03.2019)

Kriminaalhoolduse standard.

https://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/krh_standardid_muudetud_marts_2019.pdf

Ohvriabi 2019/1. Ohvriabini jõudvate LSV juhtumite ülevaade.

PPA (2018). Lähisuhtevägivald.

Sööt, M.-L., Iverson, K., Haring, L. (2019). Õigusrikkujate vaimse tervise häire uuring. *Avaldamata*

Ülviste, A. (2018). LSV kuritegudes läbiviidud menetluste analüüs. Riigiprokuratuur.

Siseministeerium ja Sotsiaalministeerium, 2019. Pärnumaa lähisuhtevägivalda juhtumitesse sekkumise analüüs. LSV projekti kokkuvõte. *Avaldamata*